II. KOMUNIKAČNÍ MODELY A TEORIE

„Model představuje strukturu symbolů a operačních pravidel, které dohromady tvoří sadu relevantních, základních, opěrných bodů v existující struktuře nebo procesu“.

Karl Deutsch (1952)

Komunikační model můžeme definovat jako teoretickou, zjednodušenou reprezentaci reálného světa. Je to nástroj, který **odhaluje základní vztahy** mezi jednotlivými částmi systému a snaží se **popsat jejich vzájemnou dynamiku.** Pokud chceme formulovat jakoukoliv teoretickou koncepci, vědomě či nevědomě, musíme modelovat procesy, kterých se tato teorie týká.

Čtyři funkce komunikačního modelu (Deutsch, 1952)

- 1/ **organizační** - pro konstrukci každého modelu je třeba nejdříve vybrat **data** a popsat je,
- 2/ **heuristickou** - model by měl mít schopnost popsat vzájemné **vztahy** prvků daného systému, a to tak, jak ještě nebyly nikdy pochopeny,
- 3/ **prediktivní** - ve většině případů, by se měl model pokoušet odhalit a vysvětlit nové vztahy či nový fenomén a **predikovat** jeho chování,
- 4/ **měření** - každý model by měl poskytovat možnost „měřitelnosti“ popisovaného chování (např. komunikačního). Jinými slovy měl by **umožňovat verifikaci jednotlivých předpokladů**, hypotéz, a to prostřednictvím sofistikovaného postupu.

SCHEMATA, MODELY, TEORIE

Modely jsou často zaměňovány s teoriemi, jelikož jejich vztah je velmi blízký. Model ale není explanační nástroj sám o sobě, ale jen pomáhá tvořit teorii.

- **TEORIE** – Obecně ucelený prediktivní systém, který se vztahuje k nějakému problému. Množina tvrzení, uspořádaných pravdivých, potvrzených, které splňují další podmínky.
- 1/ **jednoznačnosti** - vymezení používaných pojmů
- 2/ **úplnosti** – zahrnující všechny objekty a jevy/jejich vztahy/, které se k dané oblasti vztahují
- 3/ **konzistence** – vyžadující, aby se jednotlivá tvrzení vzájemně nevylučovala, nebo aby se na základě dané teorie nedaly vyvozovat tvrzení, která se vzájemně vylučují

MODELY PRO MASOVOU KOMUNIKACI

se pokoušejí popsat způsob **jak se jedinci adaptují na sociální realitu v níž žijí, a to prostřednictvím** masových komunikačních prostředků, respektive informací, které přinášejí. Významnou roli v těchto modelech hraje popis a výklad **průběhu toku informací.**

KOMUNIKAČNÍ MODELY: PROCESUÁLNÍ A SÉMIOTICKÉ

- A/ **Procesuální škola** vidí komunikaci jako **přenos informací:** různé komunikační modely zde obyčejně představuje **lineární, jednosměrné schéma**
- ***„Matematická teorie komunikace“*** (Claude Sahannon, Warren Weaver, 1949)
- ***„Komunikační model – Lasswellova formule*** (Harold D. Lasswell, 1948)
- **B/ Sémiotická škola** chápe komunikaci jako proces **tvorby významů:** různé komunikační modely zde obyčejně představuje **triangulární schéma**
- ***„Model konstrukce významu - označující/označované“*** **(Saussure, Ferdinand de ([1916] 1989): Kurs obecné lingvistiky)**

C/ Syntéza obou modelů

- ***„Základní funkce a prvky komunikace“*** (Jakobson, Roman: Poetická funkce)
- ***„Model zakódování a dekódování“*** (Hall, Stuart: Encoding and decoding in television discourse)

AD A/ PROCESUÁLNÍ PŘÍSTUP

A1/ Komunikační model Shannona a Weavera (1949)

Sdělení je v matematické teorii komunikace cokoliv, co se zdroj informace pokouší předat. Vychází z původní ideje, kterou je třeba zakódovat do symbolů, jež dávají jako celek smysl sdělení.

Symboly jsou arbitrárně, obecně přijaté znaky, jejichž cílem je osvětlit smysl sdělení. Nejčastějšími nástroji sdělení jsou slova a obrazy. Je nezbytné, aby měly symboly v mysli recipienta **stejnou referenční strukturu - zkušenostní pole**, které je tvořeno na základě individuálních zkušeností každého jednotlivce. Je ovšem třeba vycházet ze základního zjištění, že nejsou dva lidé se stejným sdílením významů, stejným polem zkušenosti.

Typy médií podle kódu, který užívají:

- **1/ prezentační média** - vyžadují přítomnost komunikátora. Jsou omezena na teď a tady. Produkují „**akt**“ komunikace (mluvené slovo, mimika, gestika, hlas, tvář, tělo),
- **2/ reprezentační média -** knihy, obrazy, fotografie atd. Média užívající kulturní a estetické konvence jsou reprezentační a kreativní. Vytvářejí text, který dokáží zaznamenat média prezentační. Tento text ovšem může existovat nezávisle na komunikátoro-vi. Reprezentační média produkují „**dílo**“ komunikace,
- **3/ mechanická média** - telefon, rozhlas, televize fungují jako přenašeče obsahů z kategorie č.1 a 2. Oproti reprezentačním médiím jsou v tomto případě užívány technicky vytvořené kanály.

Tři roviny komunikačních problémů:

Weaver rozlišuje ve svém modelu **tři roviny komuni-kačních problémů:**

- **a/ technický problém** - tj. jak přesně mohou být komunikované symboly přenášeny,
- **b/ sémantický problém** - tj. jak přesně přenesené symboly sdělují zamýšlený význam,
- **c/ problém efektivity** - tj. s jakým výsledkem, jak efektivně ovlivňuje obdržený výz-nam chování ve srovnání s původním záměrem.

ZÁKLADNÍ TYPY KOMUNIKAČNÍHO ŠUMU

- a/ technický komunikační šum
- b/ sémantický šum
- c/ psychologický šum

INFORMACE, ENTROPIE, REDUNDANCE

INFORMACE je mírou nejistoty či entropie v dané situaci. Více nejistoty znamená více informace. Když je situace kompletně predikovatelná není přítomna žádná informace.

ENTROPIE představuje stav totální absence organizace - situace naprosto nepredikovatelná.

REDUNDANCE to, co je predikovatelné či konvencionální ve sdělení.

DAILY Mirror

Tuesday, March 3, 1981 12p

Demo blacks clash with London police

VICTIM: A policeman is helped to safety.

VIOLENCE broke out as thousands of angry blacks marched through London yesterday.

The demonstrators were protesting at police handling of their investigation into a fire in which 13 black people died.

Clashes broke out as the chanting marchers divided into the City.

A 300-strong breakaway group attacked shops, wrecked cars and punched passers-by.

In Fleet Street, the windows of a jeweller's were smashed in

By MIRROR REPORTERS

and trays of valuables snatched. Mirror cameraman Alisdair Macdonald was injured as he took dramatic pictures of youths looting the shop.

The violence spread to the West End, where clashes with police broke out. Seventeen officers were injured.

The march to Hyde Park set out peacefully from New Cross, South London, where the children fire victims died all a party.

Among the estimated 20,000 demonstrators were protesters from as far as Bristol, Manchester and Birmingham.

Later one black leader said: "I admit some black kids caused trouble, but the police didn't need to use batons.

"Women and children were frightened and trampled and policemen were injured. But it should never have happened."

Flashpoint—Page 5. The Spoilers—Centre Pages.

FLARE-UP: Police and marchers clash at flashpoint of the "peaceful" demo that went wrong. Pictures: ALISDAIR MACDONALD

CONFRONTATION

1/ NEGATIVNÍ ZPĚTNÁ VAZBA

Jde o signál/y indikující odchylku, a umožňují tak zachovávat rovnováhu.

2/ POZITIVNÍ ZPĚTNÁ VAZBA

Znamená amplifikaci nebo akceptaci odchylky od normálu, z rovnováhy.

A 2/Komunikační model Harolda D. Lasswella
The Structure and Function of Communication in Society, 1948

- **A/ kdo mluví,**
- **B/ co říká,**
- **C/ jakých prostředků ke komunikaci užívá ,**
- **D/ na koho se obrací,**
- **E/ jaký účinek má tato komunikace na jejího příjemce,**

- ad a/ **analýza institucí komunikátora a jejich kontrola**
- ad b/ **analýza obsahu sdělení**
- ad c/ **analýza jednotlivých typů masových médií**
- ad d/ **analýza publika**
- ad e/ **analýza účinků masových médií**

KRITIKA PŘENOSOVÝCH MODELŮ

- **A/ INSTRUMENTALISMUS**

Problém tohoto typu komunikačních modelů spočívá především v tom, že **chápou komunikaci primárně jako informaci, ne význam.** Redukují tak uvedený proces na směnu jakéhosi kvanta bitů, které jsou ovšem kompletně dekontextualizované.

Komunikační akt tak vypadá jako proces uložení ideí (jako objektů) do slov (jako kontejnerů), které jsou naloženy na koleje (kanál) a odeslány příjemci, který v kontejneru/slovech hledá ideje.

B/ LINEARITA

- **fixuje a odděluje role 'vysílače' a 'příjemce'**. Ale ve skutečnosti komunikace mezi dvěma diskutujícími zahrnuje ***simultánní*** **'vysílání' a 'příjem'.**
- **Lineární jednocestný model připisuje příjemci sekundární roli.** Komunikace, ale není jednosměrná silnice, **a to ani v situaci, kdy prostě jen posloucháme rozhlas či televizi.**

SYNTETICKÉ KOMUNIKAČNÍ MODELY

- JAKOBSONÚV KOMUNIKAČNÍ MODEL
- **„I LIKE IKE“**
- **„DO ČISTA DO ČISTA“**

Revidovaný Jakobsonův model podle Thwaitese (1994)

- Nová je FUNKCE FORMÁLNÍ, která ukazuje jak vyplývá z podoby textu **způsob jeho čtení**. Například podoba dopisu ukazuje, zda jde např. o soukromou nebo obchodní korespondenci. Tato formální funkce doplňuje funkci metajazykovou.
- Odlišnost mezi formálním zpracováním redakčního textu a reklamního sdělení vede čtenáře k tomu, jak tato sdělení číst - „zda jako záměr informovat“ nebo jako „záměr prodat“.
- **Stále častěji však dochází k tomu, že se tyto odlišnosti smazávají a vzniká nesrozumitelná verze metajazyka. Sdělení, která vypadají jako redakční text, ale přitom prodávají zboží či služby.**
- Magazíny orientované na životní způsob či volný čas svých čtenářů. **Samostatné stránky věnované různým druhům zboží - například sportovního oblečení, které je často tematicky strukturováno. Vyobrazené modely jsou zde ovšem současně „ukotveny“ informací o ceně a místě, kde je možné tyto produkty koupit či objednat.** Jinými slovy jde de facto o reklamu.

. **EXPRESIVNÍ FUNKCE** se dotýká konstrukce mluvčího. Zatímco **funkce konativní** formuje adresáta, tak jako je tomu v Jakobsonově modelu. Obě tyto funkce formují vztah mezi mluvčím a adresátem, a to tím, že definují skupinu, do které účastnící interakce patří a vytvářejí tak **kontext**, ve kterém mohou být znaky směňovány.

KONTEXTUÁLNÍ FUNKCE odráží sociální situaci, ve které znaky existují. Například komunikace vedená ve školní třídě bude pravděpodobně vzdělávací. Červené světlo na semaforu znamená stop, zatímco červené světlo svítící na televizoru znamená, že je v pohotovostním režimu v režimu (stand-by). V obou případech jde o znak červené světlo. Je to ale kontext, který nám říká jaký kód máme použít, abychom danému sdělení porozuměli.

- **FUNKCE OSLOVENÍ - zahrnuje mluvčího a adresáta, respektive podavatele a příjemce sdělení. Každý text má implicitního příjemce**. Autor se musí snažit ve své mysli vytvořit modelového čtenáře. Znaky, které autor - podavatel - užije v textu musí vytvářet vztah mezi mluvčím a adresátem. Nelze ovšem zaměňovat autorovu představu adresáta a cílovou skupinu jeho skripta.
- Aplikace tohoto revidovaného Jakobsonova modelu ukazuje komplexnost komunikačního aktu, respektive pomáhá nám oddělit jednotlivé strukturální součásti znakové komunikace. Současně je třeba upozornit na to, že daný model nám neposkytuje některé další potřebné informace týkající se struktury znaků samotných. Proto se v následující kapitole pokusíme přiblížit sémiotiku jako disciplinu, která se znaky a jejich užíváním speciálně zabývá.

MODEL ZAKÓDOVÁNÍ/DEKÓDOVÁNÍ (Stuart Hall: Encoding and decoding in television discourse, 1972)

- Spojuje tradici s**ociálních věd se semiologií a literární teorií**. Zaměřila se na **populární kulturu.** Zdůrazňuje užívání medií jako reflexi specifických sociokulturních kontextů, **jako proces připisování kulturních významů kulturním produktům a zkušenostem.**
- **Tento přístup odmítá S-R model a pojetí dominantního textu.** Klíčový je zde předpoklad, že sdělení může být čteno či dekódováno individuálně podle sociální a kulturní determinace a především odlišně od záměru vysílatele.

Hall se de facto pokusil naznačit novou orientaci studia masových médií, jež by mělo za prvé reflektovat (neo)marxistické pojetí tvorby a distribuce moci, a za druhé pak musí nahlížet mediální sdělení prismatem sémiotiky.

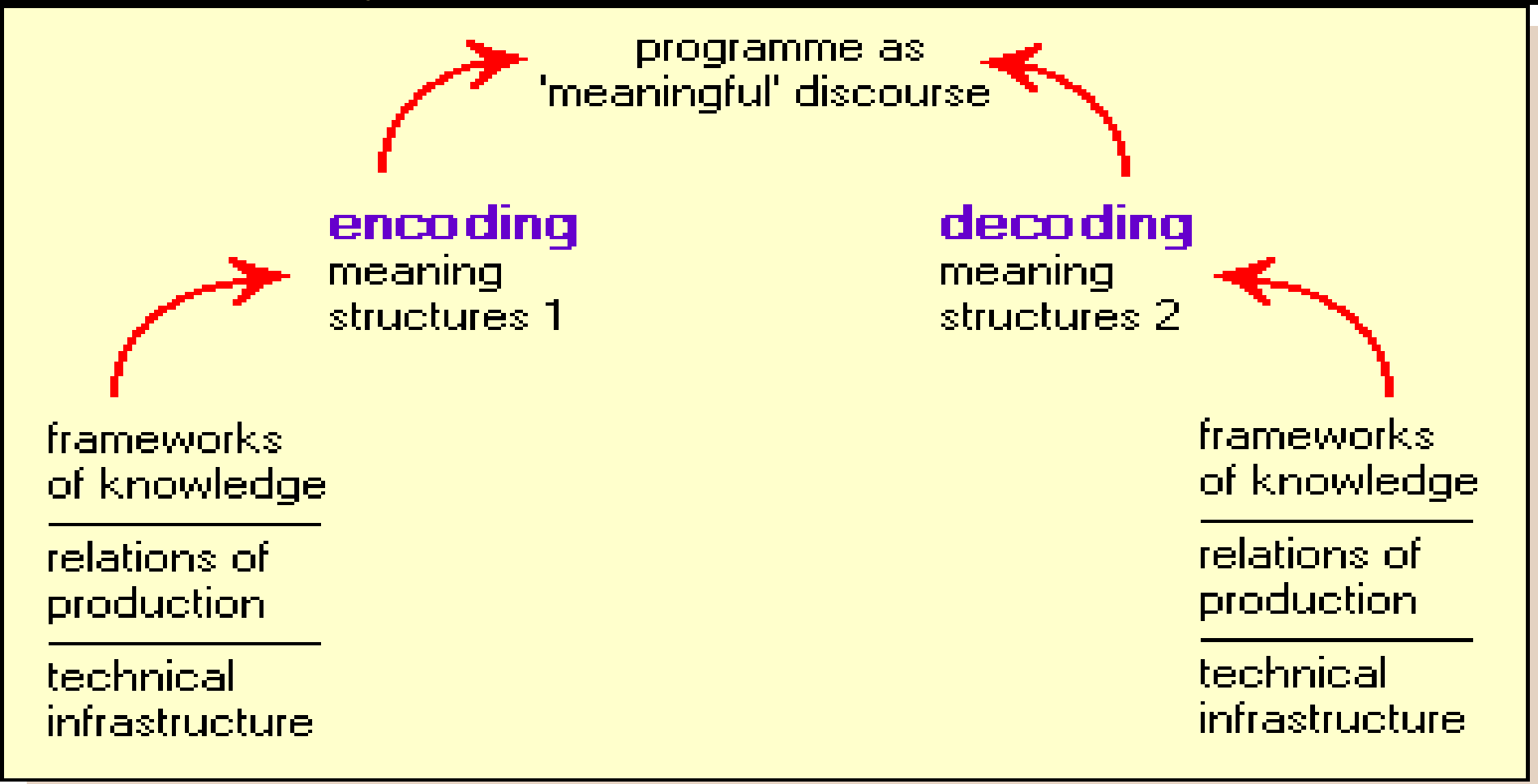

- „model zakódování a dekódování“ předpokládá, že mediální sdělení je umístěno mezi **podavatelem**, který jej do určité míry formuje a **příjemcem**, jenž sdělení dekóduje na základě vlastní situace a individuálních interpretačních rámců.

- Uvedený model ukazuje, že **médii vyslanou ideologii nelze prostě ztotožnit s ideologií přijatou publikem.**

- Hallova koncepce **„zakódování a dekódování“** se vlastně pokusila o syntézu základních východisek
- **a/ komunikační teorie, b/sémiologie, c/ sociologie i**
- **d/ psychologie**

Syntetickou podobu uvedené koncepce dokládají její základní komponenty:

- **1/** Z **teorie účinků** přejal model „zakódování a dekódování“ představu, že masová komunikace je **strukturovanou aktivitou,** v rámci které instituce produkující mediální sdělení **mají moc formovat mediální agendu či definovat základní témata.**
- **Odmítl představu o tom, že masová média mají VŽDY schopnost donutit přímým působením jedince k požadovanému způsobu chování.**

- 2/ Z teorie **„užití a uspokojení“** převzala uvedená koncepce **ideu aktivního diváka vytvářejícího významy ze znaků produkovaných médii.** Objevuje se zde ovšem i vliv **interpretativního** a **normativního** pojetí, tedy snaha zachytit, **jakým způsobem jsou divácké reakce a interpretace strukturovány za hranicí individuální psychologie.**
- **3/** V neposlední řadě lze v uvedeném modelu identifikovat též vliv **kritické reflexe sémiologické perspektivy** soustřeďující se **na otázku, jak jsou v průběhu komunikace produkovány významy.** Jinými slovy, v modelu „zakódování a dekódování“ byla **představa atomizovaného publika typická pro teorii injekční jehly nahrazena strukturou složenou z množství sub-kulturních formací či skupin jednotlivců.**

- **Komunikační proces** je v rámci **„modelu zakódování a dekódování“ chápán jako celek zahrnující jak:**
- **1/ proces tvorby obsahu na straně jedné,**
- **2/ tak i proces jeho divácké recepce na straně druhé.**
- Hall se v této souvislosti domnívá, že **jsou to slova, jež řídí naše čtení, interpretaci mediálních sdělení a že nás velmi často vedou k tzv. „preferovanému čtení“** (prefered reading).
- To vede publikum či dokonce jej nutí k tomu, aby **interpretovalo mediální obsahy v rámci tradičních hodnot zákona a pořádku. Jinými slovy, „preferované významy“ potlačují potenciální opoziční významy (ve vztahu k sociálnímu řádu) a vedou nás tak k tomu, abychom přehlíželi negativní stránky (významy) dané sociální struktury.**

II. SÉMIOTICKÉ KOMUNIKAČNÍ MODELY

- mají strukturální charakter a jejich primárním cílem je **popsat vztahy mezi jednotlivými elementy působícími v rámci procesu konstrukce významu.**
- Tyto modely se tedy nesoustřeďují na jednotlivé fáze komunikace, ale koncentrují pozornost na **strukturu vztahů,** které umožňují sdělení cosi označit.
- Jinými slovy zabývají se tím, **jak se z vizuálního, audiálního, taktilního, čichového či chuťového znaku stane sdělení.**
- **Význam tak není ničím jiným než interpretací, která vychází z užití znaků.**

- Většina modelů popisujících konstrukci významu sdílí podobnou formu, respektive zahrnuje tří základní elementy:

- 1/ znak

- 2/ objekt (referent), který znak zastupuje

- 3/ uživatele znaku

SDĚLENÍ A VÝZNAMY

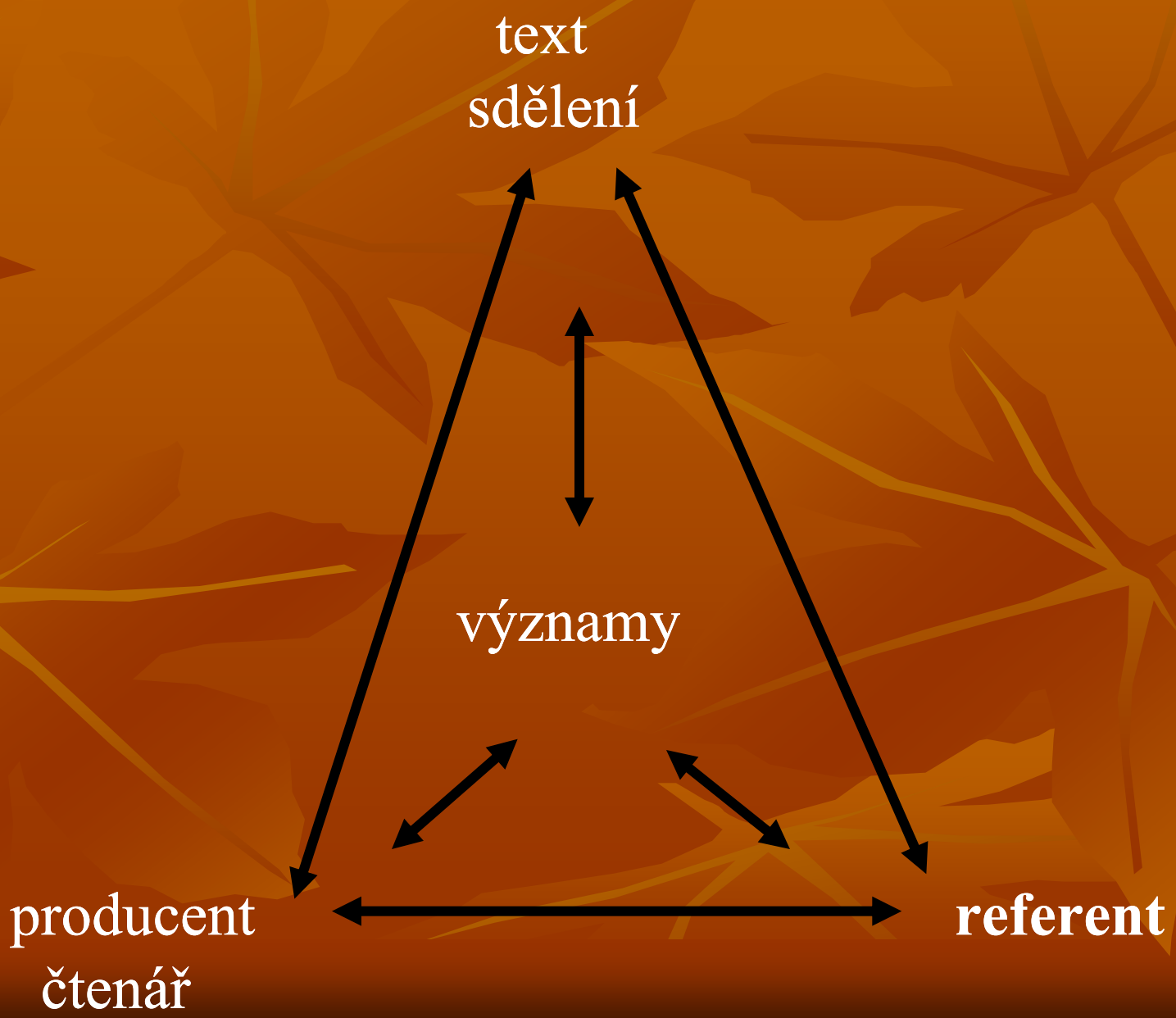

SÉMIOTIKA/ SÉMIOLOGIE (z řeckého semeion - znak)

- **Sémiotika je vědní disciplína zabývající se znaky a významy.** Vytváří tak v rámci komunikačních studií specifickou výzkumnou oblast zaměřenou primárně na mechanismy **sociální produkce významů,** a to v rámci znakového systému.
- *„Věda, která studuje život znaků v životě společnosti“*
- *Cílem této vědní disciplíny je odpovědět na otázku „z čeho sestávají znaky a jakými zákony se řídí“(Ferdinand de Saussure)*
- Sémiotika se zabývá **analýzou textů.** Označení „text“ zde je chápáno v širším smyslu. 'Text' může existovat v každém mediu a může mít povahu verbální, non-verbal nebo zahrnovat obojí.

- **Sémiotika se tak soustřeďuje na abstraktní struktury, které nemůžeme pozorovat přímo jako vnější realitu.**
- **Sémiotická východiska užívají jazykovědci, filosofové, psychologové, sociologové, anthropologové, mediální, literární i estetická teorie, ale i psychoanalýza.**
- **Sémiotika chápe realitu jako lidský konstrukt.**

- **Pravá podstata věcí neleží v nich samých, ale ve v z t a z í c h, které okolo nich konstruujeme a následně promítáme mezi sebe a tyto jevy.**
- **Sémiotické komunikační modely se zabývají tím, jak se z vizuálního, audiálního, taktilního, čichového či chuťového znaku stane sdělení.**
- **Význam tak není ničím jiným než interpretací, která vychází z užití znaků.**

Základním cílem sémiotického přístupu je analýza mechanismu sociální produkce významů, respektive jejich role v mocenských vztazích.

- Sleduje přitom tři základní komunikační jednotky:
- 1/ **znaky** jako stavební kameny komunikace. Soustřeďuje se přitom na analýzu různých typů znaku a způsobů jak sdělují význam svým uživatelům. **Znaky jsou pro sémiotiku lidskými konstrukty.**
- 2/ **kódy** jako systémy, do kterých jsou znaky organizovány.
- 3/ samotnou **kulturu,** ve které dané znaky a kódy existují.

III. ZNAK A VÝZNAM

- **Homo significans**
- **Zdá se, že jako živočišný druh jsme přitahováni k tomu, abychom vytvářeli významy**
- **„Myslíme pouze ve znacích“ (Peirce)**
- **„Naše myšlení se realizuje prostřednictvím tvorby a interpretace znaků“.**
- Znaky nabývají formu **slov, obrazů, zvuků, vůní, chutí, jednání, objektů**
- **Cokoliv může být znakem, ale jen v situaci, kdy je to interpretováno jako *'označující'* něco – jako cosi, co *z a s t u p u j e* cosi jiného než sebe sama.**

TEORIE ZNAKU

A/ Charles Saunders Peirce (1839-1914)
B/ Ferdinand de Saussure (1857-1913)

- Charles Saunders Peirce (1839-1914)
- Znak je cosi fyzického, smysly vnímatelného, něco co zastupuje něco jiného než sebe sama.
- Znak reprezentuje objekt či referent v mysli interpreta.

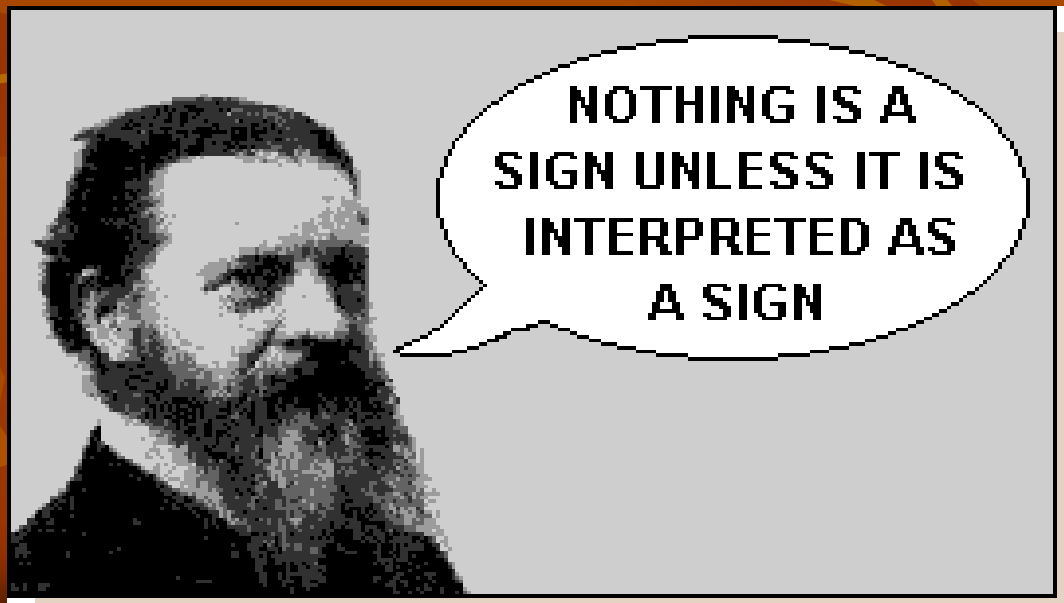

- **a/ SYMBOL -** je znak, který funguje na základě nějakého obecně přijatého pravidla nebo asociace s objektem. Znaky symbolické se nepodobají objektu, ani s ním nemají přímé spojení.

- **b/ IKON** - je znak, který se podobá svému objektu, respektive znak, který denotuje objekt jen na základě vlastních rysů, které se velmi blíží rysům objektu.

- **c/ INDEX -** je znak, který funguje na základě vlastní faktické nebo příčinné souvislosti s objektem.

SYMBOL

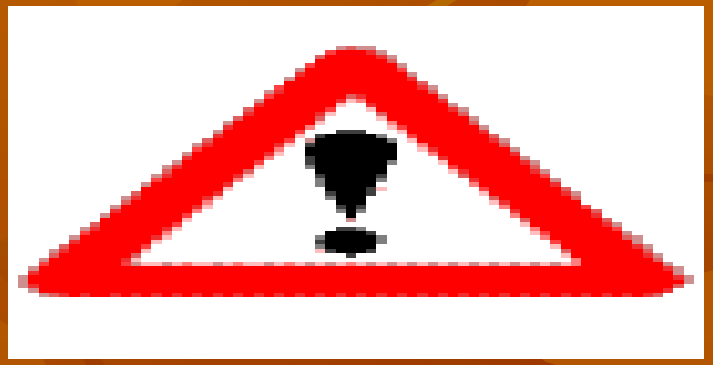

- „Označující“ se nepodobá „označovanému“. Je v zásadě arbitrární nebo čistě konvenční. To znamená, že takový vztah musí být učen. (např.jazyk obecně, abeceda, čísla, Morseova abeceda, semafor, vlajka)

IKON(a)/IKONICKÉ:

- „Označující“ se podobá či imituje „označované“ (vypadá, zní, chutná, voní stejně nebo podobně).
- Například portrét, onomatopoe, metafora, zvukové efekty v rozhlasovém dramatu, imitovaná gesta apod.

INDEX/INDEXICKÉ:

- „Označující“ není arbitrární, ale je spojeno (fyzicky nebo kauzálně) s „označovaným“. To spojení je **pozorovatelné** nebo **odvoditelné**. Například:
- a/ ***'přirozené znaky'*** (kouř, hrom, stopy, ozvěna, ne-syntetická vůně či chuť, lékařské symptomy (bolest, vyrážky, puls), měřící nástroje /větrná korouhvička, teploměr, hodiny/,
- b/***'signály'*** (a otisk boty na dveřích, zvonek telefonu), ukazatele (a rozcestník), záznamy (fotografický, filmový, audio, video atd.),
- c/ ***osobní 'znaky'*** (rukopis, oblíbené fráze) a indexická slova ('toto', 'tady', ´tam‘).

MAPA je

- **a/ indexická** v tom smyslu, že upozorňuje na **umístění objektů,**
- **b/ ikonická** v tom, že **reprezentuje přímé vztahy a vzdálenosti mezi objekty**
- **c/ symbolická** v tom, že užívá **konvenční symboly, jejichž porozumění se musíme naučit.**
- **Znaky tedy nemohou být klasifikovány bez reference k záměru jejich uživatele v daném kontextu.**
- **Jedna osoba může týž znak užívat důsledně symbolicky, jiná ikonicky a další indexicky. Když hovoříme o ikoně, indexu či symbolu, nemáme na mysli objektivní kvalitu znaku, ale uživatelovu zkušenost se znakem.**
- **Znaky též mění svůj modus v čase. V jistém smyslu je Rolls-Royce indexem bohatství, člověk musí být bohatý, aby si jej mohl koupit. Ale postupem času, sociálním užíváním se zde vytvořil konvenční symbolický znak bohatství.**

Ferdinand de Saussure

Ferdinand de Saussure (1857-1913)

LANGUE A PAROLE

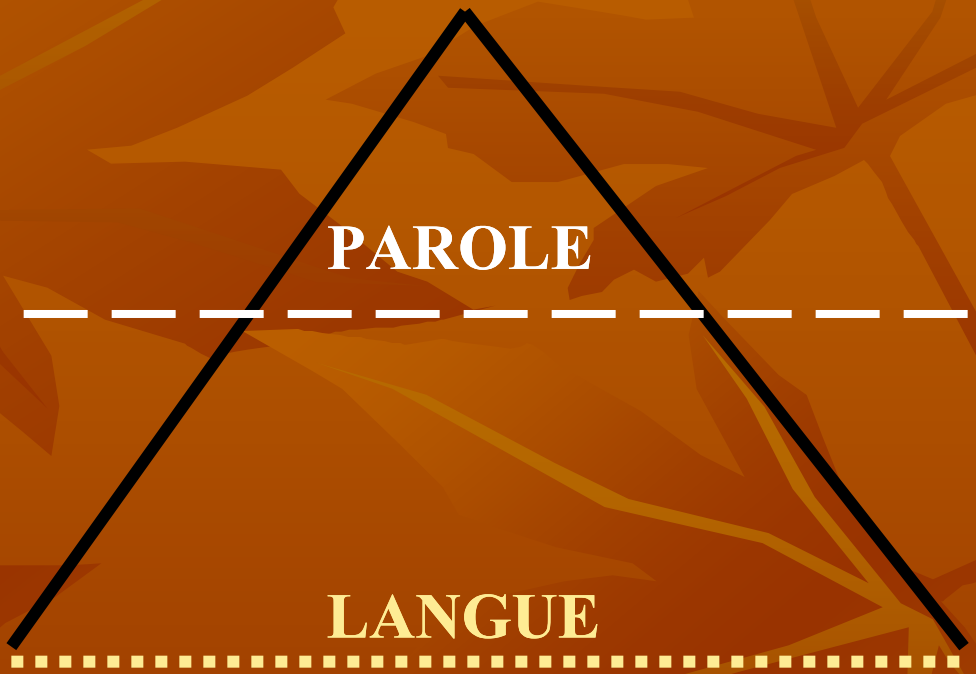

- **PRAVIDLA JAKÉKOLIV KOMUNIKACE JSOU SKRYTÁ** ale
- **znalost pravidel (langue) ještě negarantuje existenci SMYSLU** (*„Colorless green ideas sleep furiously“*).

SYNCHRONNÍ A DIACHRONNÍ

- **A/ Synchronní analýza** se soustřeďuje na **stav jazyka (langue) v jednom okamžiku**.
- B/ **Diachronní analýza** se zabývá **proměnami jazyka v čase (parole).**
- **Můžeme zde rozlišit dva základní přístupy:**
- **A/ první předpokládá, že systém předchází, determinuje užívání (strukturální determinismus)**
- **B/ druhý se naopak domnívá, že užívání - komunikační praxe determinuje systém**

Aplikujeme-li uvedené kategorie ne jen na jazyk, ale na sémiotické systémy obecně pak musíme rozlišovat mezi

- A/ ***kódem*** a ***sdělením***/
- B/ ***strukturou*** a ***událostí*** nebo
- ***C/ systémem*** a ***užitím*** (ve specifických textech nebo kontextech).
- Aplikujeme-li tuto teorii na **televizní zpravodajství** jako semiotický systém pak
- **1/ parolovou strukturu** představuje **každá konkrétní zpravodajská relace**
- **2/ jazykovou strukturu (langue)** představují **pravidla tvorby** televizního zpravodajství

Saussurova teorie znaku a významu

Saussure navrhuje „dyadický“ či „dvouprvkový“ model znaku. Znak definuje jako složený z:

„označujícího“ (*signifiant ,/signifier/*) - *formy*, kterou znak na sebe bere

+

„označovaného“ (*signifié, /signified/*) – *pojmu-konceptu*, který reprezentuje

Znak

je celek, který vznikl z asociace **„označujícího“** a **„označovaného“**. Vztah mezi těmito kategoriemi pojmenoval Saussure jako **„označování“** (signifikaci).

- **Znak je pro Saussura psychická jednotka, pojem/akustický obraz, který sestává z KOBINACE „označovaného“ a „označujícího“.**
- **Každý unikátní pár vytváří unikátní znak.**
- **Znak není spojením mezi „věcí“ a „jejím pojmenováním“, ale mezi „konceptem-obrazem“ a „zvukovým vzorcem“.**
- **„Zvukový (akustický) vzorec“** je posluchačovou psychologickou impresí zvuku, jak mu ji zprostředkovaly smysly. Tento „zvukový vzorec“ můžeme označit jako „materiální“ element pouze tehdy, když je reprezentací našich senzorických dojmů.
- Druhou „abstraktnější“ částí znaku představuje **mentální obraz (koncept),** ke kterému se označující vztahuje

ZNAK

JE KOMPONOVÁN Z

OZNAČUJÍCÍHO + **OZNAČOVANÉHO** **OZNAČOVÁNÍ**

fyzická existence znaku) **(psychický pojem)** **vnější realita**

„Označující“ je fyzickou reprezentací toho, co vnímáme - písmeno na papíře, zvuk šířený vzduchem atd. „Označované“ je mentálním obraz, ke kterému se označující vztahuje.

- **Proč se Saussurův model znaku vztahuje pouze ke „konceptu-psychickému obrazu“ a ne k „věci“ samotné?**
- **Tím, že hovoříme *o* věcech máme v mysli jejich představu, ale ne věci samotné.**
- *Chování na základě představ je to, co slova běžně vyvolává. Pokud řekneme „Napoleon“ nepokloníme se dobyvateli Evropy, i když bude následovat výčet jeho titulů a válečných úspěchů.*
- Budeme o něm maximálně přemýšlet.

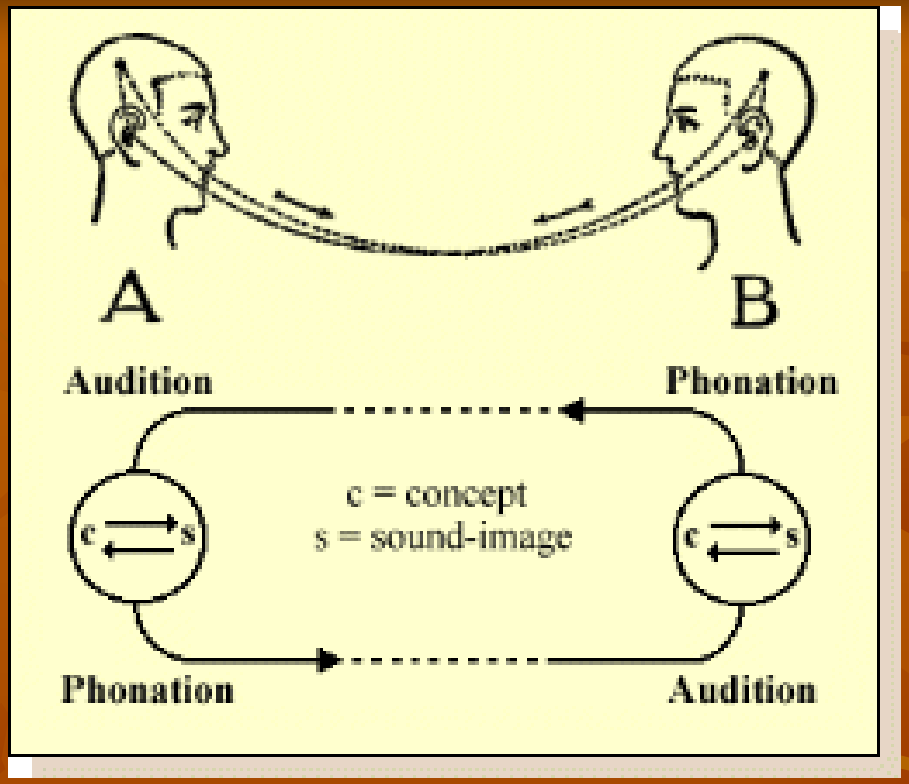

- Hjelmslev (Hjelmslev 1961) užívá pojmy:
- A/ **'vyjádření'** a **'obsah'**, aby popsal
- B/ **označujcí** a **označované**.
- C/ Označující se zde jeví jako **forma** znaku a označované jako **obsah**.

	Substance	**Forma**
Označující: rovina *vyjádření*	*„Substance“ vyjádření*: fyzický materiál media (fotografie, zaznamenaný hlas, slova tištěná na papíře)	*Forma vyjádření*: jazyk, formální syntaktická struktura, styl
Označované: rovina *obsahu*	*„Substance“ obsahu*: 'lidský obsah', textový svět, téma-předmět,	*Obsahová forma*: 'sémantická struktura' 'tematická struktura'

IV. VÝZNAM A HODNOTA ZNAKU

Význam neexistuje v individuálních znacích, ale musíme jej derivovat z kontextu jednotlivých znaků. **Nejsou žádné praideje, obsahy, na základě kterých by byly definovány znaky či pojmy**, ale jejich význam je dán tím, čím se liší od ostatních částí systému.

DRUHÝ PLÁN ZROZENÍ VÝZNAMU: HODNOTA ZNAKU

- Vedle **vertikálního** propojení „označujícího“ a „označovaného“ v každém znaku je zde ještě druhá rovina konstrukce významu - vztah *mezi* jednotlivými znaky.
- Zatímco **„označování“** závisí na vztazích mezi dvěma částmi znaku, **HODNOTA** znaku je determinována **vztahy mezi znakem a ostatními znaky** v daném znakovém systému jako celku.

- **Hodnota** představuje **vztah znaku k dalším znakům v systému**. Hodnota je to, co nejvýrazněji význam determinuje, ale nejde o význam.
- Například ke stanovení toho jakou hodnotu má jedno Euro je třeba vědět, za co jej lze směnit například při porovnání s dolarem.
- **O hodnotě však nemůžeme mluvit tehdy, pokud je znak či pojem zaměnitelný za něco jiného. V takovém případě jde o stejný význam.**

- **Jako příklad můžeme užít šachovnici:**

Hodnota každé figurky závisí na její pozici na šachovnici.

ZNAK JE TAK VÍCE NEŽ JEN SUMA JEHO ČÁSTÍ.

- Saussurova koncepce znaku je v zásadě ***diferenční***.
- Jazyk představuje systém **funkčních diferencí a opozicí**.
- V jazyce stejně jako v ostatních sémiologických systémech je **to, co odlišuje znak zároveň i tím, co jej konstituuje.**
- „Jednopojmový“ jazyk je v tomto ohledu nesmysl – jeden pojem by byl aplikován na vše a nediferencoval by nic.
- Například reklama zabezpečuje **'umístění - positioning'** produktu na principu diference.
- Nejde tedy o ***vztah reklamních označujících k reálnému světu referentů***, *ale o*
- *o co **nejvýraznější diferenciaci** každého reklamního znaku od dalších znaků s reklamním systému.*

- Pojmy jsou tak definovány **ne pozitivně tj. z pohledu jejich obsahu**, ale **negativně v kontrastu s dalšími jednotkami ve stejném systému**.
- **Komunikát (pojem, sdělení, promluva, záběr, střih apod.) je tím čím ostatní nejsou.**
- Jedním z nejmocnějších nástrojů tvorby významů jsou tzv. **binární opozice,** které v rámci své strukturální antropologii užívá **Claude Lévi-Strauss** ***(základní opozici tvoří následující dichotomimie***

příroda/kultura,

život /smrt/

CLAUDE LÉVI-STRAUSS (1908 - 2009)

„Svět nemůžeme poznat v jeho vlastních pojmech, ale pouze skrze pojmové struktury naší kultury.“

- Strukturalismus se snaží odhalit **pojmové struktury, na základě kterých jednotlivé kultury organizují své vnímání a chápání světa.**
- Strukturalismus ovšem neodmítá existenci vnější univerzální reality, ale **popírá možnost či schopnost lidských bytostí tuto realitu uchopit v její objektivní, kulturně nepodmíněné podobě.**
- **Strukturalismus si klade za cíl zjistit jakým způsobem lidé dávají svému životnímu světu smysl.**

- **Systém binárních opozicí** sestává ze dvou vzájemně spjatých kategorií, které ve své nejčistší formě zahrnují universum.
- V rámci dokonalé binární opozice je vše buď v rovině A nebo B. **Aplikace tohoto principu nám umožňuje dávat světu smysl.** Kategorie A ovšem nemůže existovat sama o sobě, jako esenciální kategorie, ale jen ve strukturovaném vztahu s kategorií B. Kategorie A dává smysl pouze proto, že není kategorií B.
- Jinými slovy binární opozice charakterizuje **kontrastní vztah znaků stojících ve významové opozici**.
- Například **město a vesnice, muž a žena, dítě a dospělý, veřejné a soukromé, civilizované a divoké.** Binární opozice, stejně jako všechny znaky systému nejsou přirozenou strukturou, ale jde o **kulturní výtvory.**

- Binární opozice tak pomáhají uspořádat významy. Například město a venkov charakterizují následující opozice:

město	***venkov***
umělé	přirozený
znečištěné	čistý
přelidněné	liduprázdný
vzrušující	nudný
komerční	nekomerční
nebezpečné	bezpečný

- Uvedený seznam zahrnuje konotace města a venkova, které ve svém celku vytvářejí **MÝTUS** městského a venkovského života.

- Jiným příkladem ilustrujícím roli a přítomnost binárních opozicí v kultuře je **příběh stvoření v knize Genesis.**
- Nemusíme jej číst jen jako naraci o stvoření, ale též jako **vyprávění o zrodu kulturních kategorií**, které tomu vyprávění dávají smysl:
- **temnota zde byla oddělena/ od světla/**
- **země od /vzduchu/**
- **země byla rozdělena do kategorií půdy /a vody/**
- **vody se zde dělí do vod mořských – neplodných/ a vod nebeských plodných (deště).**

- **Poslední příklad demonstruje mechanismus vytváření smyslu druhého stupně, tj. když jsou využity kategorie, jež zřetelně existují v přírodě, kategorie, jež jsou pro nás příkladem vnější reality. Ty pak jsou použity k vysvětlení specifičtějších, generalizovanějších a mnohem kulturně specifičtějších pojmů.**

- **VÝZNAM A SMYSL – rozlišení mezi výrazem, tím co komunikát znamená a k čemu mimo jazyk odkazuje**
- **Jde ovšem o to, jak ukotvit tyto pojmy v přírodě ne v kultuře, a to tak, aby se jevily jako přirozený a ne kulturní proces.**
- To znamená, že **opozice zjevně přírodních kategorií - jako jsou mořské vody a dešťové vody jsou užity k vysvětlení a naturalizaci mnohem abstraktnějších, kulturně specifičtějších pojmů - plodnosti a neplodnosti**.

LOGIKA KONKRÉTNÍHO (Claude Lévi-Strass)

- jde o univerzální mechanismus či proces vytváření **smyslu abstraktních pojmů metaforickou transpozicí jejich struktury diferencí na diference konkrétních pojmů, které se jeví jako PŘIROZENÉ**

Konstrukce binárních opozicí je univerzální proces vytváření smyslu.

Je univerzální proto, že je produktem biologické struktury lidského mozku a je tedy **druhově specifická**, **není produktem pouze jedné společnosti nebo kultury.**

- **Média často užívají binárních opozice, aby efektivněji strukturovaly své reprezentace.**

- **Text, který užívá mechanismu binárních opozicí obvykle připisuje pozitivní hodnotu jedné straně, aby vynikla nepřijatelnost strany druhé.**

- **Například opozice MY : ONI bývá nezřídka užívána v nacionalistickém kontextu s cílem posílit národní identitu apod.**

STRUKTURALISTICKÁ ANALÝZA TITULNÍ STRÁNKY WEEKLY WORLD NEWS

Zdá se, že jde o kolekci nesouvisejících příběhů. Při detailnějším pohledu zde vidíme

SPOLEČNOU HLUBINNOU STRUKTURU

Hlavní texty naznačují přítomnost této hlubinné struktury.

Jedna ze zpráv se zabývá tématem vědeckého důkazu existence duše a posmrtného života.

Strukturálně je tento článek velmi blízko příběhu o slzách na obraze Elvise Prestleyho.

Oba příběhy pracují s binární opozici ***život a smrt.***

Od ní se pak odvozují další kulturně specifičtější tedy méně hluboké opozice, do kterých lze oba texty transformovat:

- ***věda /náboženstvíi***
- ***racionalita/iracionalita***
- ***světskost/zázračnost***
- ***křesťanství/pohanství***
- ***přirozený/nadpřirozený***

- Tato primární analýza otevírá další možnosti interpretace:

1/ uvedené opozice jsou užity ke zpochybnění sociálně dominantních hodnot. V racionalistické a křesťanské společnosti je vztah mezi vědou a náboženstvím nezbytně křehký a společnost se snaží podržet tyto dvě domény oddělené. V případě konfliktu samozřejmě vítězí věda. V daných článcích jsme však vystaveni zkušenosti překračující sílu vědecké explanace. **Oba texty sdělují, že vědecká pravda nemusí být hodnotnější než pravda náboženská.**

2/ Jednotka může změnit své místo v systému na základě existence ostatních jednotek, respektive ve vztahu k těmto jednotkám, které ji obklopují. Přitom nemusí být celá struktura systému porušena.

- **Tak křesťanství může změnit svou pozici z méně sociálně akceptované (ve srovnání s vědou) k sociálně „silnější“ (ve vztahu k pohanství).**

- **Příběh „O slzách na obraze Elvise Prestleyho“ oponuje křesťanství, jelikož tvrdí, že takové zázraky jsou vyhrazeny pouze Bohu, Kristu a svatým. Ne rockovým hvězdám.**
- 3/ Se strukturou opozit normálním/abnormální, vědecké/ nevysvětlitelné pracuje i **text o změně směru proudění řeky způsobené mentální aktivitou.** Vědecký rozum zde stojí proti nevysvětlitelnému. Rozum a věda jsou zde ztělesněny v zákonech pravděpodobnosti zatímco **koicidence či náhoda** jsou produktem nevysvětlitelného systému ležícího za hranicemi racionality.

4/ I zbývající, mnohem každodennější zprávy - o matce zachraňující svou neteř a dívce, která zemřela na následky plaveckého tréningu se zabývají **otázkami života a smrti**, i když více na fyzické než spirituální rovině. Dominují zde spíše sociální normy.

Postavy jsou v těchto příbězích reprezentovány jako abnormální.

4A/ *Sport je oficiálně podporován jako **nástroj rozvoje sociálně oceňovaných hodnot** (přátelství, fair play, fyzická zdatnost, zdraví). Příběh plavkyně, která pracovala příliš tvrdě, aby splnila přání svého trenéra (je zde implicitní paralela k roli dělníka, který pracoval příliš tvrdě pro svého šéfa) až za to zaplatila smrtí **tuto podporu zpochybňuje.***

4B/ Matka osvobozující svou neteř před únoscem porušuje sociální normy maskulinity/femininity a veřejného(oficiálního) a privátního (individuálního). Tato žena uskutečňuje funkce, které jsou normálně rezervovány ***pro muže a policii.*** *Je ve své situaci dvojnásobně oslabena (je žena a privátní osoba).* ***Svým úspěchem prolamuje sociální normy.*** *Tento příběh je de facto o jejich zpochybnění prostřednictvím jejich inverze.*

- **Celá titulní strana je postavena na nepravděpodobných sděleních, které u nás vyvolávají skepsi, ale čtenáře zabaví.**

- Jinými slovy uvedená titulní stránka **oslovuje ty, kteří jsou v současné západní společnosti nespokojení či neztotožnění s jejím hodnotovým systémem.**

- Bulvární média se tak obrací k lidem nespokojeným a nabízejí jim způsob jak zvládnout život v systému, který oni vnímají jako nespravedlivý. Nabízí jim mechanismus

  obecné nedůvěry a skepticismu

- který de facto odmítnutím/zpochybněním tradičních hodnot a pravd zpochybňuje status quo, a to skrze MÝTICKOU STRUKTURU spojující jednotlivé příběhy na uvedené stránce následujícím způsobem:

- *Věda/Náboženství*
- *Racionalita /Iracionalita*
- *Vysvětlitelné/Nevysvětlitelné*
- *Křesťanství/Pohanství*
- *Světský/ Zázračný*
- *Přirozený /Nadpřirozený*
- *Fyzický/Psychický*
- *Pravděpodobnostní /Náhoda*
- *Maskulinní/Femininní*
- *Veřejné /Privátní*
- *Oficiální /Individuální*
- *Mocné/ Slabé*
- _____
- *Kultura,Společnost / Příroda*
- *Smrt /Život*

Hlubinná univerzální opozice

SMRT/ŽIVOT

KULTURA/PŘÍRODA

- *je transformována do kulturně, historicky a politicky specifičtějších kategorií.*
- *Tento vztah je opakem toho, co je běžně očekáváno. Pozitivní kategorie* ***PŘÍRODA a ŽIVOT jsou zde spojeny se slabým a desaprobovaným.***
- *Sociální systém, který toto spojení odmítá je prezentován jako nepřirozený a neadekvátní. Hodnoty, jež snižuje jsou prezentovány jako pozitivnější a pravdivější, protože jsou blíže takovému pojetí přírody jež naše společnost odmítá ve jménu vědeckého rozumu.*

V. ARBITRÁLNOST

- Ačkoliv označující má funkci zastupovat 'standing for' „označované“, neznamená to, že zde je nějaké nevyhnutelné, vnitřní, přímé spojení. V této souvislosti hovoří Saussure o ***arbitrárnosti*** znaku – či přesněji o arbitrárnosti **spojení** mezi „označujícím“ a „označovaným“.
- **obr. č. 18 Škála motivovanosti znaku/ stupeň jeho konvencionality**

- **Motivované verbální i vizuální (ikonické) znaky zůstávají nadále znaky, i když jejich podobnost s referentem nám paradoxně zastírá jejich původ.**
- **Realismus je zde plausibilní ne proto, že přesněji odráží realitu, ale protože je konstruován z toho, co je známé.**

- **- Síla jazykových systémů je v tom, že je zde velký rozdíl mezi „označujícím“ a „označovaným“.**
- **- Moc obrazových médií spočívá naopak v tom, že zde diference není.**

- TV obrazovka i novinová zpráva prezentuje jednotlivá označující **simultánně**, zatímco v řeči jsou označující přítomny v jednom okamžiku v rámci lineární sekvence. Tento **mechanismus simultánního označování** vede v televizním zpravodajství i v tisku (zvláště tabloidním) ke zvýšené pozornosti k prostorové kompozici, v rámci které se například „televizní obraz“ skládá z množství **různých znaků, které se navzájem podporují nebo modifikují.**
- Podobně je tomu s **kombinací titulku, fotografie a textu v tištěných médiích.**
- V obou případech platí, že na rozdíl od krásné literatury
- **média sdělují svou „pravdu“ velmi imperativně - protože simultánně.**

- **Znaky ani neřídí proces své obecné přijatelnosti, ani nejsou izolovány od společenských střetů.**
- **Lidé bojují o to, aby měli možnost připsat vlastní akcenty znakům na kterých jim záleží a snaží se, aby tento význam jako výklad reality vydržel co nejdéle.**

VI. ZNAK A SYSTÉM: ORGANIZACE ZNAKŮ DO KÓDŮ

Sémiotická analýza vychází:

1/ z identifikace základních stavebních jednotek sémiotického systému

2/ strukturálních vztahů mezi těmito jednotkami.

- Rozlišujeme tři typy systémových vztahů:
- a/ mezi označujícím a označovaným
- b/ mezi znakem a dalšími součástmi systému
- c/ mezi znakem a jednotkami, které jej obklopují v rámci konkrétní označující praxe.
- Smysl vzniká na základě diference mezi označujícími.

Tyto diference mají dvojí povahu: a/ syntagmatickou b/ paradigmatickou

- **Rozlišujeme dva základní způsoby jak se znaky organizují do kódů.**
- Pro entity v rovině **langue** užívá Saussure označení **paradigma.**
- Jevy v rovině **parole,** které jsou kombinací alespoň dvou elementárních znaků, je užíván termín **syntagma.**
- Paradigmatická rovina je proto nazývána někdy jako **dispoziční universum**,
- Syntagmatická rovina je **seskupením znaků v aktuálním**

- **A/ Syntagmatické vztahy** se vztahují **intratextuálně** k dalším označujícím současně přítomným v rámci textu.
- **B/ Paradigmatické vztahy** se vztahují **intertextuálně** k označujícím, které nejsou v textu přítomny.
- **Hodnota znaku** je determinována současně jeho **paradigmatickými a syntagmatickými vztahy.**
- Znaky organizovány do kódů prostřednictvím **strukturálních forem.**

A/ PARADIGMA: RADIGMATICKÁ ANALÝZA

1/ **všechny jednotky v jednom paradigmatu musejí mít nějakou společnou charakteristiku,**

2/ **každá jednotka paradigmatu musí být jasně odlišena od ostatních.**

- **Paradigmatické vztahy**“ patří do jedné sady, a to na základě funkce, kterou sdílí či plní.

V případě filmových a televizních obsahů zahrnují paradigmata způsoby:

a/ změny záběru (střih, zatmívání, prolnutí do jiného záběru apod.).

b/ typ médií či žánr také tvoří paradigma.

c/ konkrétní mediální texty získávají význam též díky konfrontaci s alternativním použitím jiných medií a žánrů.

B/ SYNTAGMA: SYNTAGMATICKÁ ANALÝZA

- **Syntagma představuje kombinaci jednotlivých vybraných znaků z paradigmat.**

- A/ **psané slovo** je **vizuálním syntagmatem** komponovaným ze sekvencí paradigmatických voleb písmen.
- B/ **věta je syntagmatem slov**.
- C/ **oblečení je syntagmatem** složeným na základě výběru z paradigmat klobouků, kravat, košil, kalhot, bot apod.
- D/ **hlavní televizní zpravodajství je komponováno syntagmaticky z osmi a více příspěvků,** které jsou paradigmaticky vybírány z řady možných událostí, které byly zpracovány do podoby zpráv vlastní redakcí nebo agenturami a pod.

- Konstrukce syntagmatu podléhá **pravidlům či konvencím,** na základě kterých jsou kombinace uskutečňovány.
- A/ v **jazyce jsou to gramatická nebo syntaktická pravidla**.
- B/ ve **zpravodajství jsou to pravidla tvorby zahrnující**
- 1/ jak **žurnalistické postupy výstavby sdělení** (např. reportáže),
- 2/ ale i **pravidla vizuální televizní komunikace** (např. střihová skladba),
- 3/ i **pravidla verbální komunikace** apod.

- **Paradigmatická a syntagmatická organizace**

Obr. 1

IX. DVA STUPNĚ OZNAČOVÁNÍ (1915-1980)

Roland Barthes

- **MECHANISMUS OZNAČOVÁNÍ popisuje vztah znaku nebo znakového systému ke své referenční realitě.**

- Barthes rozlišuje dva způsoby **multiplikace znaků,** a to prostřednictvím mechanismu:

- 1/ **KONOTACE**, který slouží především k **popisu emocí či subjektivních hodnot,**

- 2/ **MÝTU (mytologizace)** , jenž slouží především k **označení obecnějších, abstraktnějších pojmů a hodnot**.

I. STUPEŇ:DENONOTACE

- První stupeň označování se realizuje jako **vztah mezi označujícím a označovaným v rámci znaku, který má svůj referent ve vnější realitě.**
- Barthes hovoří v dané souvislosti o **denotaci,** kterou můžeme chápat jako mechanismus „označování“, v rámci kterého jde **primárně o identifikaci znaků našimi smysly**.
- Denotace odráží **běžně chápaný význam znaku postavený na jednoduchém vztahu znaku ke svému referentu:**

Jako příklad můžeme uvést:

- „fotografii“ ulice, která denotuje určitou ulici
- „slovo“ ulice denotuje ulici vedoucí mezi domy apod.
- „ proces“ **mechanické reprodukce objektu na film**.
- **Jde o vztah, který je chápán jako objektivní a hodnotově neutrální.** Pojem denotace slouží především k **analytickým cílům. V praxi ale téměř neexistuje objektivní, hodnotově neutrální mechanismus označování.** Výjimku tvoří například specializované jazyky jako je matematika, kde zápis 3+4=7 má čistě denotativní povahu.

II. STUPEŇ OZNAĆOVÁNÍ: a/ KONOTACE

KONOTACE, *KONOTACE*, KONOTACE KONOTACE,
KONOTACE, *KONOTACE*

- **Konotativní význam znaku reprezentuje hodnotový systém kultury nebo individua, které jej užívá.**
- **Jde o situace, kdy je znak spojen s asociacemi, které „zabarvují“ naše porozumění dané situaci. Konotace je lidská část procesu tvorby významu.**
- **Konotace vypovídá o tom „JAK“ byly významy vytvářeny.**
- **KONOTACE je *druhým stupněm označování a* užívá denotativní znak** (označované a označující) **jako vlastní označující a přičleňuje jej k přidanému označovanému.**
- **SCHEMA**

Konotativní významy rozvíjí například tón, zabarvení našeho hlasu, volba slov apod.
Když užíváme slova *Róm* nebo *Cikán*, *komouši* nebo *komunisté*, *Afroameričané* nebo *negři*, vždy jde o emocionálně zabarvené, subjektivní konotace.

Denotace je někdy chápána jako *digitální* kód,
konotace jako *analogový* kód.

Nebezpečí, které hrozí při interpretaci jakéhokoliv sdělení, které je zatíženo konotací vyplývá právě z možnosti snadné **záměny konotační hodnoty za denotativní fakt.**

II. STUPEŇ OZNAČOVÁNÍ: B/ MÝTUS

- MÝTUS je **řetězec pojmů (znaků) tvořících příběh, kterým se kultura pokouší vysvětlit či pochopit nějaký aspekt reality**.

- **Mýtus je způsob uvažování dané kultury, je to způsob konceptualizace či chápání stavu věcí.**

Mýtus má tři funkce:

- **a/ upozorňuje**
- **b/ přesvědčuje**
- **c/ vysvětluje**

- Mýtus je definován svou intencí více než svým doslovným významem.
- Mýtus transformuje historii do „přírody“, činí ze sociálního faktu jev přirozený.
- populární mýty naturalizují historii – sociální svět
- Mýtus organizuje sociální realitu tak, že se jeví jako bez rozporů.
- Věci v mýtickém vyprávění odkazují na sebe sama.

V mýtu je jeho záměr poněkud zmrazený, vyčištěný, zvěčněný. Je vytvořený na základě absence doslovného významu.

(*Francouzské impérium? To je fakt: podívej se na toho dobrého černocha, který zdraví jako kterýkoliv z našich / bílých/ hochů).*

A/ je zde **označující** (***černý voják zdraví Francii***), samo o sobě již formované předcházejícím systémem;

B/ je zde označované (***odhodlaný mix Francouzství a válečnictví***);

Černošský voják zde mluví – oslovuje čtenáře jménem francouzského státu.
Současně je jeho pozdrav „ZMRAZEN“ na věčnost jako oslava francouzského IMPÉRIA.

Jádro funkce a princip fungování mýtu spočívá v tom, že transformuje historii do přírody
ČINÍ Z HISTORICKÝCH JEVŮ PŘÍRODNÍ DANNOSTI (NA VĚČNÉ ČASY)
Na cestě od historie k přírodě se mýtus chová ekonomicky. Ruší komplexitu lidského jednání a nabízí nám **jednoduchost esence**. **Jde přitom za rámec toho, co je bezprostředně viditelné. Organizuje svět, který je bez rozporů.**

V mytologicky konstruovaném světě věci odkazují na sebe sama

Sunday Mirror

Three days before the official list

20p December 28, 1980 No. 919

YOUR New Year Honours

By REVEL BARKER

LOVELY Anna Ford today wins the title she never wanted — Sex Symbol of 1980.

Britain's men rated the ITN beauty streets ahead of stunners like Sophia Loren, Bo Derek and Debbie Harry.

SEXY ANNA TOPS POLL

Heroes

Anna—her choice of picture

Happy New

1/ MÝTUS SHOWBUSSINESU

postavený na představě krásy a kouzla osobností patřících k elitě. Text je strukturován okolo charakteristiky - atraktivity tzv.celebrit, které pak umožňují označovat další mýty

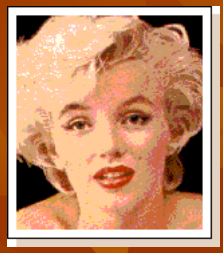

2/ MÝTUS ŽENY DEFINOVANÉ PROSTŘEDNICTVÍM JEJÍHO TĚLA (Lovely Anna Ford).

My complaint is that women are always talked about on the basis of how they look. You get headlines like „ Man and Blonde Die in Car“, as though the only interesting thing about the woman is her hair, and it’s sufficient to describe her as just „blonde“.’

Reálná A. Ford je prezentována jako sexuální symbol, je použita jako znak ženské sexuality, a to dokonce přes to, že ona sama v textu explicitně odmítá hodnocení žen podle toho jak vypadají a její odmítnutí je i citováno:

- **Mýty ze své podstaty zatemňují či mystifikují svůj původ a svou politickou a sociální dimenzi.**
- Analýza mytologií tak odhaluje skrytou roli historie, respektive **sociopolitickou roli mýtu.**
- Když se **poprvé učíme číst denotace, vstupujeme do světa ideologií,**
- **a to tím, že se učíme číst dominantní konotace a mýty**

Při analýze zpravodajského diskursu je nezbytné sledovat dva základní faktory, které rozhodujícím způsobem ovlivňují konstrukci zpravodajských významů:

1/ **jazyk (znakový systém)**, ve kterém je sdělení kódováno,

2/ **sociální tlaky,** které ovlivňují jak jsou sdělení sociálně produkována a percipována.

Způsob tvorby zpravodajství je tak vždy výsledkem

X. IDEOLOGIE JAKO PROCES PRODUKCE VÝZNAMŮ

- 1/ mediálně komunikované ideologie fungují jako nástroj rozvoje moderních společností,
- 2/ ideologická role masových médií spočívá v tom, že podporuje zájmy dominantních společenských skupin, elit,
- 3/ mediální výstup je vždy do jisté míry ideologicky efektivní,
- 4/ analýza většiny mediálních textů směřuje k odhalení jeho ideologické základny.

1. IDEOLOGIE

- **Pojem ideologie představuje více méně koherentní systém představ či přesvědčení, která slouží k vyjádření našeho vztahu ke společnosti.**

- **IDEOLOGIE skrytě působí na pozadí více či méně svobodné recepce mediálních obsahů. Působí jako sociální cement, který spojuje různé sociální, zájmové a třídní aliance s cílem izolovat opoziční tábor, respektive vychýlit rovnováhu veřejného zájmu na svou stranu.**

- Ideologie proměňuje lidské bytosti v subjekty.

- Vede je k tomu, aby se považovali za autonomní, svobodné bytosti, zatímco jsou formovány dominantním názorem.

- Ideologie není zrcadlovou inverzí reality, ale jde o imaginární či symbolický vztah jedinců k podmínkám jejich existence.

- Ideologický podvod spočívá v jeho samozřejmosti.

- **V okamžiku, kdy někoho oslovujeme, vnucujeme mu jistý sociální vztah.** Tím, že přijmeme roli adresáta a reagujeme na dané „oslovení“ **podílíme se na procesu vlastní ideologické konstrukce**.
- Naše schopnost odolat takové formě oslovení rozhoduje o tom **zda se staneme součástí procesu ideologické konstrukce vlastní subjektivity** nebo jej odmítneme.
- **Příklad: žena přijímající reklamní oslovení jako**

a/ atraktivní roli subjektu - „nosiče“ šperků, kožešin atd.

b/ tradiční roli „strážkyně domácího krbu“, se kterou přijímá současně i

- **SUBMISIVNÍ POZICI V RÁMCI PATRIARCHÁLNÍ SPOLEČNOSTI, RESPEKTIVE V RÁMCI RODOVÝCH VZTAHŮ.**

Veškerá komunikace disponuje touto permanentně přítomnou vlastností, která je svým způsobem zákeřná, a to zvláště, když jde o takové formy „oslovení“ jaké realizují masová média, respektive reklama.

- Pokud **dovolíme, abychom byli osloveni konkrétní reklamou, přijímáme sociální pozici, kterou nám vnucuje – např. středostavovskou, maskulinní pozici**, konzumerskou apod.

- Taková **forma „oslovení“** nás pak může dovést k přijetí takové **ideologické pozice, která je fakticky v rozporu s naší aktuální či reálnou sociální situací**.

Různé sociální skupiny pak mohou přijmout dominantní optiku, i když nemusí být v jejich zájmu. Například:

a/ **studenti** revoltující proti systému na konci šedesátých let byly postupně pacifikováni tím, že je moc nepozavírala, ale **vtáhla je do mocenských struktur, kde posléze přijali i hodnoty proti kterých původně revoltovali.**

b/ **ženy** tak mohou **přijmout „mužskou optiku“, respektive mohou vnímat sebe sama na základě mužských hodnot, kritérií a sociálních vztahů.**

c/ **etnické menšiny** mohou přijmout **hodnoty majoritní kultury**

MASOVÁ KOMUNIKACE JE V TOMTO SMYSLU JAKO SCIÁLNÍ PROCES NEVYHNUTELNĚ IDEOLOGICKÁ

Ideologie jsou velmi rezistentní vůči jakékoliv dekonstrukci, a to proto, že jazyk, který užíváme pro jejich analýzu je sám produktem dominantní ideologie Ideologie strukturuje jazyk a jazyk strukturuje způsob jak vnímáme realitu.

- **Ideologie odmítá sebe samu jako ideologii.**
- Neprezentuje se jako ideologie, ale jako **realita. Zakrývá tak svůj konstruovaný původ, a to tak, že vytváří**
- **dojem samozřejmosti, přirozenosti.**

- Fakticky **neexistuje jedinec, který by byl nezávislý na ideologii.**
- Například žurnalisté **jsou stejně jako většina socializováni do hodnot dominantního ideologického systému a**
- **Většina z nich podobně jako jejich publikum,užívá nevědomě mediální konvence, které odrážejí dominantní ideologii.**
- **IDEOLOGIE NOVINÁŘSKÉ STŘEDNÍ TŘÍDY.**
- **Mediální tvůrci nemohou manipulovat významy nezávisle na dominantní ideologii, ale**
- **Jsou nuceni užívat mediální konvence jistým preferovaným způsobem.**
- Jejich texty musí být publiku srozumitelné, respektive musí **odpovídat jeho očekávání**.

HEGEMONIE

- představuje strategii vytváření souhlasu se stávajícím mocenským uspořádáním, a to na straně majoritního publika. (A. Gramsci)
- **Dominantní třídy** realizují své sociální a kulturní vůdcovství bez pomoci násilných, represivních prostředků prostřednictvím ekonomické, politické a kulturní manipulace, která vytváří **hegemonní vztahu** mezi manipulujícími a manipulovanými.
- Užívá IDEOLOGICKÉ NÁSTROJE STÁTU – PRÁVO, RODINA, ŠKOLA, MÉDIA (L. Althuser)
- **Hegemonní strategie vytváří individuální a sociální povědomí. Její efektivita je největší, když totalita sociální, kulturní a individuální zkušenosti získává smysl v rámci mocenského bloku.**

HEGEMONIE se neuplatňuje proti vůli jedinců, ale je výsledkem aktivního „vyjednávání“, v jehož rámci si **dominantní třídy** přivlastňují **roli morálního a intelektuálního vůdcovství**, a to se souhlasem podrobených.

MOC není vlastnictvím jednoho individua, ale pracuje v rámci struktury společnosti. Klíčovou roli zde hraje **systém ideí,** prostřednictvím kterých individua interpretují svou zkušenost, respektive dešifrují svět v ideologických pojmech.

Realizuje se tak **politika označování.** Všichni vědí, co je to např. svoboda slova nebo demokracie. Většinou si tak neuvědomují, že takové významy jsou vybrány z ideologické sítě či z jakési významové matrice vytvořené dominantními sociálními skupinami.

Klíčovou roli hrají v tomto procesu média, skrze které je projektován **právně-politický systém**.

MOC tak může být uplatňována jako autorita a kulturní aspekty každodenních životů jsou depolitizovány.

KONTRAHEGEMONNÍ STRATEGIE se v tomto systému jeví jako neoficiální, nemožné, nepřijatelné pro to, aby byli přijaty jako legitimní reprezentace.

HEGEMONNÍ STRATEGIE působí jako sociální cement, který spojuje různé třídní aliance s cílem izolovat opoziční tábor, respektive vychýlit rovnováhu veřejného zájmu na svou stranu.

IDEOLOGICKÁ ANALÝZA ZPRAVODAJSTVÍ SLEDUJE TŘI ZÁKLADNÍ CÍLE:

- **1/ jaké významy přináší**
- **2/ jak posiluje zpravodajství svou efektivitu**
- **3/ jakým zájmům slouží (IDEOLOGIE, HEGEMOMIE)**

Ia. IDEOLOGICKÉ UZAVŘENÍ: PREFEROVANÉ ČTENÍ – „PREFERED READING“

- **Multiakcentuální potenciál významů zvolených znaků (verbálních i vizuálních) a jejich kapacita pracovat na druhém stupni s konotací či mýtem je naplňován tak, aby se**

- **znaky ve třetím stupni** označování staly **ideologicky uzavřenými** tj. zjevně **uniakcentuálními.**

PREFEROVANÉ ČTENÍ – „PREFERED READING“

Stuart Hall

- Komunikační strategie masových médií, která nutí publikum interpretovat mediální sdělení v rámci dominantních hodnot. Jde de facto o imperativy dominantní ideologie.

- Publikum je vedeno k tomu, aby přehlíželo negativní stránky dané sociální struktury tedy významy, které popírají její dominantní hodnoty.

BELL'S
SCOTCH WHISKY
Afore ye go

OBSERVER REVIEW

SUNDAY 9 SEPTEMBER 1979

CYPRUS

YOUNG BITTER AND BLACK

- **I. DENOTACE**
- **I.Dva hlavními znaky:**
- **a/ mladí černoši**
- **b/ skupina policistů**
-
- **II. Tři vedlejší znaky:**
- **a/ dav Afroameričanů obklopující incident**
- b/ **vlastní městské prostředí** skládající se z dvou komponent (spodní trakt železničního nadjezdu, staré pavlačové domy)
- c/ **strom v pozadí**.
- **Syntagmatická kombinace dává tyto znaky do určitého vztahu KONFRONTACE.**

- **II. DRUHÝ STUPEŇ: mýtus a konotace**
- **II a. KONOTACE**
- a/ **změna tvaru/formátu** – editovaný text je delší a užší. Oči tak jsou nuceny těkat zprava do leva, a tak je posílena **konotace konfrontace** (pohyb čtenářových očí se stává **ikonickou reprezentací konfliktu** mezi oběma stranami).
- b/ **strom, který má potenciálně uklidňující efekt je odstřižen,**
- **c/ j**sou přidána čtyři slova tučným černým písmem, umístěná mezi oba tábory. Slova **MLADÝ, NEPŘÁTELSKÝ A ČERNÝ** pomáhají **podpořit naturalizační proces** tím, že **spojují nepřátelskost s barvou pleti a věkem.**
- **Zastírají se tak další možné interpretace respektive příčiny konfliktu** - například postoj majoritní společnosti.
- **Slova, jejich umístění i typ písma konotují konflikt.**

- **II a. MÝTUS „policie jako neagresivní (klidná) síla“.**
- Vyžívá několik znaků:

a/ **zobrazení policisty chránícího si obličej rukou,**

b/ **jeho kolegy, který je otočen zády k černošské skupině**

c/ **a především policisty ležícího na zemi, bez přilby, který působí dojmem jako by byl sražen demonstranty.**

- **Mechanismus označování černošské skupiny** pracuje s dvěma mýty:

a/ s **mýtem etnika**

b/ mýtem rebelující mládeže

- Klíčový **význam KONFRONTACE** tak má dva zdroje -

a/ **rasový a**

b/ generační

Síly zákona, řádu - MY vs. síly anarchie, asociálnosti -ONI.

6.1

6.1a

▪ I. Část **6.1., 6.1a**. *„Premiérka přijela dnes večer do Cardiffu. Očekává se, že v nejbližší době oficiálně potvrdí představitelé Britsh Steel Corporation propouštění tisíců zaměstnanců. Premiérka se setkala s demonstranty v okamžiku, kdy vstupovala na cardiffskou radnici, aby poskytla interwiew welšské CBI. Dvacetpět demonstrujících bylo zatčeno, když házeli na premiérku zápalné láhve a dlažební kostky. Jeden policista byl zraněn. Generální ředitel sir Terrence Becket a šest dalších hostů muselo rychle uniknout do policejní dodávky, aby mohli uniknout davu, který je obklopoval. Ve svém interview napadla paní Thacherová demonstranty konstatováním, že jejich jednání v žádném případě nepomůže řešit problém nezaměstnanosti. Premiérka připustila, že Británie má své problémy, ale dodala, že nastal čas je radikálně řešit. Bohužel, těžký průmysl, tak významný pro Walles se dostal do neřešitelných problémů. Zároveň ovšem premiérka zdůraznila, že se již objevily nové pozitivní signály, které dávají naději nových investic právě ve Wallesu. Dále již náš korespondent přímo ve Walesu“.*

6.2

6.2a

6.3

- **6.2**(zvukový záznam přímo z místa demonstrace - dělníci skandují *„come and join the working class“*. Postupné stahování zvuku)

- **6.2a** (začíná korespondent)
- *„Welšská národní a Labouristická strana rozpoutala kampaň občanské neposlušnosti a představitel welšské národní strany prohlásil, že by si měla paní Thacherová dobře rozvážit než se rozhodne dostavit se dnes večer na toto místo...*
- **6.3.** *pokud bude welšská steel corporation zavřena. Asi...*

6.4

6.5

6.5a

- **6.4** *právě kvůli premiérčině návštěvě*

- **6.5.** *není známo, zda se zde dnes objeví představitelé British Steel. Představetelé politických stran, které organizují tuto demonstraci asi nemohou být příliš spokojeni s tím, že na premiérku zde čeká ne více než 1500 demonstrantů.“*

- **6.5a**(nájezd na detail policejní akce. Záběr uzavírá a rámuje celou akci. Jde o **stejný záběr**, který se vyskytl již v hedlajnech).

6.6

6.6a

6.7

6.6.(záznam interview s Hubertem Morganem z welšské Labour Party)

6.6.a„*To, co se snažíme vysvětlit paní Thacherové je ať proboha změní svou politiku, kterou ničí Walles. Průmyslový, sociální i komunitní život byl zcela zničen touto vládní politikou. My se zde dnes jen snažíme požádat premiérku o to, aby nás vyslechla. O tom je přece demokracie. Pokud nás ovšem nevyslechne pak Bůh ví*

6.7.*co se stane.*“ (**sémantická krádež- střihem zařazený záběr vajec, které se rozprskly na předním skle premiérčina auta)** (následuje shrnující komentář)

„*Premiérka vědoma si vážnosti situace přijela velmi brzy na cardiffskou radnici, kde byla uspořádána na její počest slavnostní večeře. Automobil, kterým přijela zasáhlo několik vajec právě ve chvíli, kdy vstupovala na radnici*“.

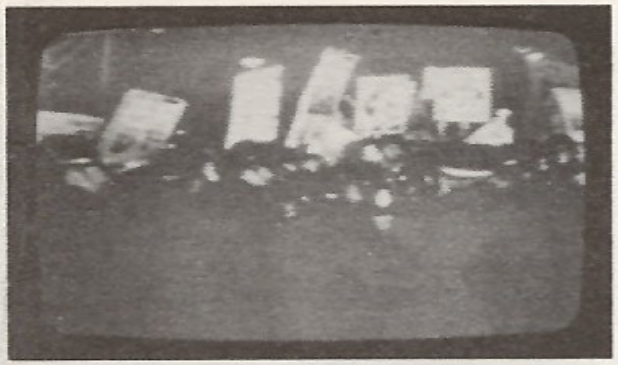

6.8

6.9

6.10

- ***6.8.*** *Většina demonstrantů ji...*

- ***6.9.*** *ani neviděla. Atmosféra byla ještě hodinu po premiérčině příjezdu velmi napjatá a...*

- ***6.10*** *1200 policistů, více než polovina městských policejních sil obklopilo radnici.* "(záběr na dva policisty, kteří přelézají zátaras a vstupují do davu)

6.11

6.12

6.12a

- ***6.11.*** *„Jeden policista byl zraněn při střetu uvnitř davu.“ (kamera jde souběžně s pohybem policistů)*
- ***6.12.*** *„Po vajíčkách vyletěly z davu i zápalné láhve. Nikdo nebyl zraněn.“*
- ***6.12a*** (ruční kamera se přesouvá do lepší pozice. Siluety postav policistů a fotografů okolo zápalných lahví. Oheň a dým)

6.13

6.13a

6.14

6.13 *„Po té začalo zatýkání. Dva nebo tři ze zatčených se bránili, ostatní nekladli odpor. Mezi zatčenými je i předák welšské labour party. Přes malý počet demonstrantů zažili policisté horké chvilky..*

6.13a. (kamera snímá akci zatýkání a odpor jednoho ze zatýkaných. Jde o nejdramatičtější záběr celé reportáže a je mu věnována nejdelší stopáž v druhé části reportáže)

6.14. *a je zde proto na místě obava ze skutečně vážných projevů občanské neposlušnosti v případě, že bude welšská továrna zavřena. Dnes večer.. (kamera sleduje zatčeného, kterého policisté tlačí k policejní dodávce. Z davu je slyšet volání „ co se stalo Johne“)*

6.15

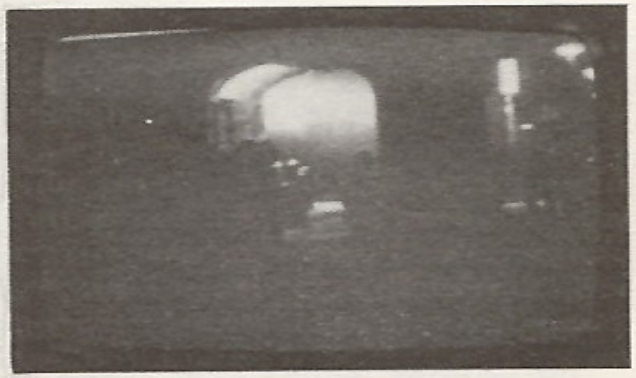

6.16

6.17

6.15 *měla však policie situaci pod kontrolou a...*

6.16 *Lady Thacherová zatím na Cardifské radnici oslovila ty, kteří způsobili porušení pořádku a vyvolali chaos.* "(záběr na policistu střežícího radnici)

III. ČÁST

6.17. (následují přímo slova premiérky)*„Demonstrace nevyřeší žádné problémy. Ti co narušují pořádek a zákony nepomohou nezaměstnaným.* " (premiérka je snímána v polocelku, ve ve světlém interiéru, kamera je v klidu, bez

6.18

6.17a

6.18(ozývá se potlesk)*„Oni nereprezentují...*(prostřih - kamera snímá celý sál, kde se koná slavnostní večeře, je vidět aplaudující hosty)

6.17a *skutečný a pravdivý obraz Wallesu. Myslím si, že lidé, kteří se chovají tímto způsobem škodí jeho pověsti a zároveň tak komplikují pozici pro nové možné investice a tím vlastně brání vytvoření nových pracovních míst, které jsou zde tak nutně třeba.*(jedná o opakovaný záběr 6.17)

ANALÝZA REPORTÁŽE ITV „*THACHEROVÁ V CARDIFU*“

A/ POPIS – UKÁZKA B/ INTERPRETACE

- **B1/ILUSTRACE PREFEROVANÉHO ČTENÍ:**
- 1/ **mechanismus opakování: opakují se záběry policistů stojících proti davu** - v hedlainech a na záběru 6.5a.
- Další záběry v podstatě podtrhují tento klíčový aspekt příběhu. Tak, že celá reportáž vypadá jako

- **příběh o policii a demonstrantech – „o vítězství dobra nad zlem“**

- 2/ reportáž je rozdělena na **verbální a obrazovou část** (simultánní označování)
- A/VERBÁLNÍ v sobě nese množství referencí, které **potvrzují daný lajtmotiv** - užívá termíny jako *„noční demonstrace“, demonstranti, občanská neposlušnost, bránící se zatčený, horké „chvilky policie“, „skutečná občanská neposlušnost“, „ti, kdo narušují pořádek“*
- - tedy v podstatě **všechny termíny, které se objevují i řeči premiérky**
- 3/ protože v zájmu kritéria proporcionality musí být slyšet i **hlas druhé strany** je osloven i člen Welšské Labour party. V jeho řeči však **není nic o porušování zákonnosti** (na rozdíl od laitmotivu celé story), ale **hovoří o pojetí demokracie či přesněji o tom, že povinností politiků je poslouchat své voliče.**

- **POROVNÁNÍ (KOMUTAČNÍ TEST)**
- Porovnáme-li způsob jak jsou prezentovány argumenty obou stran je zřejmé, že především po formální stránce **nemají obě strany konfliktu stejné podmínky.**
- **1/ Definice celé události je zarámována výkladem Thacherové** –tj. jako **porušení zákonnosti** - je to její laitmotiv.
- **2/ Opoziční pohled** je vložen do vizuálního kontextu **policejní akce a zatýkání**.
- **Politická opozice** byla překódována do **násilné opozice.**
- Tohoto překódování bylo dosaženo za použití **tichých vizuálních prostředků:**

- **A1**/ Především **premiérka** je snímána **v připraveném kontextu** 6.17. a bez **pomocného komentujícího hlasu, který by místo ní vysvětlil v čem spočívá nebezpečí a porušení řádu.** Hovoří přitom **autoritativně, sama za sebe a kamera se jí podrobuje**
- (zabírá premiérku v polocelku tedy v klidné defacto **moderátorské pozici**).
- **B1**/ **opoziční hlasy** jsou naopak snímány velmi dynamicky, ruční kamerou a jsou i dynamicky - těsně **sestřihány.**
- Navíc je výpověď představitele welšské Labour party neustále přerušována **ruchy z okolí.**

- **<u>B2</u>/ hlas opozičního, relativně neznámého politika) musí bojovat s křikem davu.** Jeho závěrečné prohlášení ***„a bůh ví co se stane“*** doplněné záběrem automobilu zasaženého vajíčky je tzv. **sémiotickou krádeží** tedy mechanismem, kdy je
- **význam uměle spojen se znakem z jiného plánu reality, a to v**
- **zájmu výběrové interpretace =**
- **NÁVODNÉHO PREFEROVANÉHO ČTENÍ**

- **A2/ ideologická produktivitA celého příspěvku je legitimována opakovanými záběry zatýkání.** Celý mechanismus výběrové interpretace je zakotven v tomto zobrazení. **Zatčení retrospektivně legitimuje jak policejní akci, tak i pojetí události jako příběhu o porušování řádu a zákonnosti**
- V procesu označování je připsána znaková **sekvence zatýkání, která je:**
- **a/ opakována**
- **b/ prezentována jako detail**
- **c/ a navíc jde o dva nejdelší záběry**

- **Podanou interpretaci události de facto potvrzují zatčení, protože logika výkladu velí, že**
- **pokud jsou tu zatčení, pak tu muselo být i reálné nebezpečí.**
- Hrozba porušení řádu je jako by automaticky vysuzována z přítomnost **1200 policistů, tedy ne z vlastní reality**.
- Výsledkem této logiky je pak konstrukce jakoby **faktické interpretace** (interpretace postavené na faktech), která je ale **jen retorickým produktem premiérky.**
- Uvedené formální diference **vedou k následujícímu preferovanému čtení – ideologickému uzavření:**
-
  - **AUTORITA vs. OPOZICE**

- **OPOZICE** znamená akci, křik, chaos a porušení řádu – **kontext vhodný pro zásah policie.**

- **AUTORITA** znamená klidné jasné, pevné prohlášení, rozum a řád -**kontext vhodný pro aplaus.**

- **Celá reportáž tak dostává mediální podobu, která patří spíše do známého televizního šuplíku dobrodružných příběhů o**

„vítězství dobra nad zlem“.

STRUKTURA ZPRAVODAJSKÉNARACE

1/ **moderátor** ze studia rámuje, uvozuje téma a zajišťuje od počátku jeho souvislost s ostatními částmi zprávy. Často je to opět moderátor, který zprávu završuje.

2/ **reportér, korespondent nebo komentátor**, zasazuje reportáž do kontextu, vysvětluje její význam.

3/ **vlastní filmová reportáž** (spíše několik), která přináší informace z terénu.

Vizuálně je událost označována prostřednictvím čtyř následujících způsobů prezentace:

1/ **talking head**

2/ **grafika**

3/ **pojmenování (nominace)**

4/ **Aktualita** - jde o vlastní filmovou reportáž, která tvoří páteř televizního zpravodajství. V jejím rámci můžeme rozlišit ještě další podkategorie - čtyři způsoby prezentace:

4a/ **obrazový záznam** s doprovodným komentářem

4b/ **stand - up** reportér sděluje svůj komentář přímo na kameru

4c/ **stake out** – vlastní rozhovor (reportér je skrytý)

4d/ **vox pop** (vox populi - hlas lidu) prezentuje občany „z ulice“, kteří mají dodat reportáži atmosféru autenticity a prezentovat tak cosi jako charakteristický názor.

ZPÚSOBY VERBÁLNÍ PREZENTACE

A/ Institucionalizace

Mechanismus institucionalizace umožňuje tzv. **naturalizaci názorů.** Činí tak především moderátoři, korespondenti a v některých situacích i reportéři, když si „přivlastňují“ názory významných sociálních aktérů (např. politiků) a prezentují je jako vlastní, respektive jako postoj, mínění redakce. **Mechanismus institucionalizace zastírá skutečnost, že takto prezentované názory jsou jen sociální (editoriální) konstrukcí a že jejich status je provizorní jako každá lidská výpověď.**

B/ Zprostředkování

Mechanismus „zprostředkování“ se nejtypičtěji realizuje prostřednictvím interwiev nebo samostatného vystoupení v reálu, kdy je dotazovaný oddělen od reportéra. Je zde využíván **kód „být dotazován“**: dotazovaný je snímán v detailu, ale nikdy neříká svá sdělení přímo na kameru. Působí dojmem, že hovoří se skrytým, neviditelným reportérem, který stojí mimo záběr kamery. Naopak reportéři sami prezentují sdělení přímo na kameru, přímo je adresují divákům a nevyužívají mechanismu zprostředkování.

KÓDY

jsou systémy, do kterých jsou organizovány znaky. Tyto systémy fungují na základě pravidel, která sdílí všichni členové komunity, kteří daný kód užívají.

1/ kódy sestávají z jednotek, které jsou uloženy v paradigmatech, ze kterých jsou vybírány,

2/ tyto jednotky jsou syntagmaticky kombinovány do textu či jiné formy sdělení

3/ kódy distribuují významy na základě dohody jejích uživatelů,

4/ každý kód potřebuje svůj „nosič“ - přenosové médium,

5/ kódy jsou ze své povahy plné „mezer“, jsou nekonzistentní a více či méně proměnlivé, respektive podléhají sociálnímu a kulturnímu tlaku,

6/ kódy slouží jako nástroje klasifikace a organizace sociální reality.

KÓDY – ZÁKLADNÍ TYPY

1/ Kódy analogové a digitální

2/ Arbitrární a logické kódy

3/ Konvencionální kódy a aberantní dekódování

4/ Estetické a sociální kódy

5/ Reprezentační a prezentační kódy

5a/ prezentační kódy (nonverbální komunikace)

6/ Rozvinutý a omezený kód

7/ Kód s širokým nebo malým dosahem

a/ jsou spíše analogické než digitální. Proto takové nonverbální signály jako je například mimika, gestika či intonace nelze jednoznačně kategorizovat jako takové jednotky jakými jsou čísla či písmena,

b/ část nonverbálních kódu charakterizuje jejich ikonicita, respektive podobnost se zastupovanými jevy jako je tomu například v pantomimě apod.,

c/ některé nonverbální kódy nesou univerzální významy. To se týká především signálů indikujících ohrožení či emocionálně zatížených situací, které mohou být biologicky determinované,

d/ nonverbální kódy umožňují simultánnní přenos řady sdělení, a to prostřednictvím současného užití gestických, mimických, hlasových a jiných signálů,

- **e/ nonverbální signály též spouští automatickou odpověď, která není kognitivně zpracovávána (např. sešlápnutí plynového pedálu při rozsvícení zeleného světla na semaforu),**
- **f/ nonverbální signály se nezřídka rodí zcela spontánně,**
- **g/ systémy nonverbálních kódů disponují řadou charakteristik společných s jazykem, i když jejich naprosté ztotožnění je nemožné.** Základní roli v tomto smyslu hraje možnost segmentovat jazyk i nonverbální kódy do specifických jednotek.
- **Současně platí, že významy připisované verbálním i nonverbálním sdělením jsou kontuálně zakotvené, což znamená, že komunikátoři mohou kombinovat relativně malý počet znaků do téměř neomezeného množství komplexních významových kombinací.**

Podle typu šířeného významu můžeme rozlišit sedm základních typů nonverbálních, prezentačních kódů:

- 1/ pohybové projevy (gestika, držení těla, postoj, pohyby hlavou apod.)
- 2/ mimika
- 3/ pohyby očí (oční kontakt)
- 4/ tělesný kontakt
- 5/ vnější úprava, vzhled
- 6/ orientace, tělesná blízkost (proxemika)
- 7/ zabarvení hlasu

- **Četnost tělesných kontaktů jako projevů řeči těla za hodinu ve vybraných městech různých městech:**
- Porto Rico - 180;
- Paříž - 110;
- Gainesville (Florida) 2;
- Londýn 0

(Jourard in: Argyle 1969, 93).

- **Typologie tělesné blízkosti jako indikátor povahy realizovaných vztahů:**
- a/ 0-18 palců - možnost intimního kontaktu (1 palec =2,54 cm),
- b/ 1,5 - 4 stopy - osobní kontakt (1stopa =0,304 m),
- c/ 4 - 12 stop - veřejný kontakt.

Edward Hall: „Our silent language“ (1959)

Vzdálenosti ovšem variují kulturu od kultury.

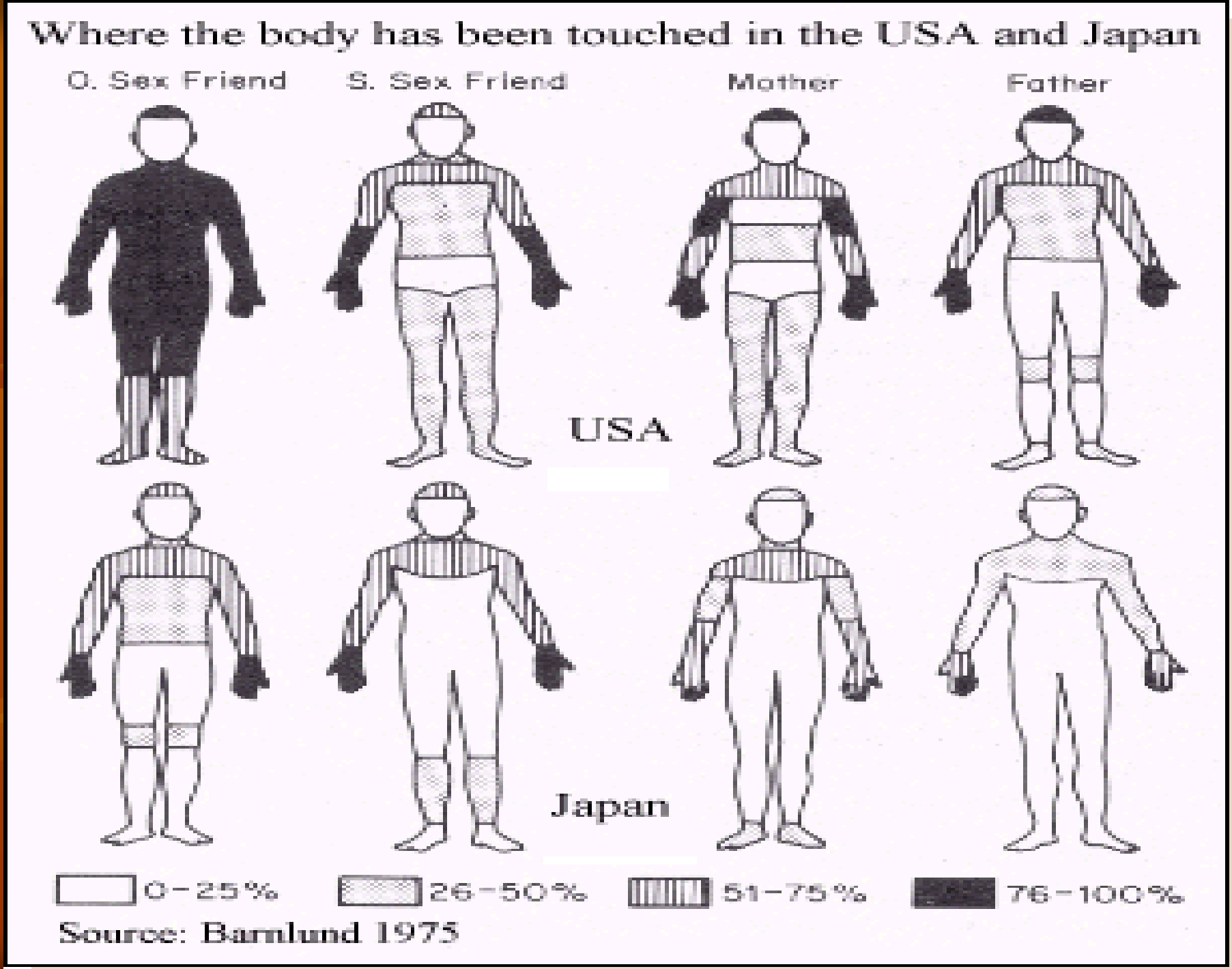
Where the body has been touched in the USA and Japan
O. Sex Friend
S. Sex Friend
Mother
Father
USA
Japan
0-25%
26-50%
51-75%
76-100%
Source: Barnlund 1975

ROZVINUTÝ A OMEZENÝ KÓD (*B.BERNSTEIN: CLASS, CODE AND STRUCTURE*RESTRICTED/ELABORATED CODE)

Studie mladých britských mužů pocházejících z dělnických a středostavovských rodin. V magnetofonovém záznamu diskuse těchto jedinců týkající se trestu smrti identifikoval Bernstein následující diference:

1/ **řeč středostavovských mluvčích** byla relativně **neosobní** a více **individualistická.** Častěji bylo užíváno zájmeno ***já*** než ***ty*** nebo ***oni.***

2/ projev **dělnických diskutérů** byl **méně individualistický** a zaměřoval se primárně na **posílení společenské pozici mluvčího.** Proto se často objevovaly krátké „ujišťující fráze typu ***„však víš“,*** nebo ***„není to tak?“, „nemám pravdu?“,*** které „testovaly“ míru porozumění u příjemců sdělení.**Dělničtí mluvčí** užívali ***delší fráze, ustálená spojení***, kratší slova a v jejich projevu byly méně přítomny odmlky než u středostavovských diskutérů, kteří podle Bernsteina potřebovali **více času na promyšlení svých promluv** a pauzy v jejich projevu byly delší.

OMEZENÝ KÓD

1/ **menší slovní zásoba**

2/ jednodušší syntax

3/ preference **verbální** komunikace vyjadřující konkrétní, **zde a nyní.**

4/ významnou roli hrají **neverbální kódy.**

5/ záleží spíše na tom, **jak je sdělení řečeno než, co je řečeno.**

6/ Bernstein hovoří o **„vitalitě“** či **„živosti řeči“**

7/ individuální diference se zde projevují především skrze **indexické kódy neverbální komunikace.**

8/ organizace komunikovaných ideí se zde **neopírá o logickou konstrukci** jednotlivých sekvencí, ale spíše o **asociativní princip.**

9/ vlastní sdělení mají spíše **deskriptivní, konkrétní** a **narativní** povahu, respektive postrádají analytický či abstraktní rozměr.

10/ obsahy komunikované v omezeném kódu mají tendenci být **redundantní,** respektive jsou vysoce predikovatelné a realizují spíše **fatické** než referenční funkce.

11/ omezený kód je tak primárně orientován na **sociální vztahy**. To znamená, že je indexem statu mluvčího v rámci dané skupiny a zajišťuje vyjádření **skupinového členství** - toho, co mluvčí sdílí s příjemcem.

12/ Je zde patrná **závislost na sdílených zájmech a zkušenostech komunity.** Omezené kódy jsou orientovány na takové sociální kategorie, pro které mají všichni či většina členů komunity stejný význam.

13/ závisejí na kulturní zkušenosti a klíčovou roli zde hraje lokální kulturní identita, která **redukuje potřebu mluvčích verbalizovat individuální zkušenost.**

ROZVINUTÝ KÓD

1/ blíží **psanému projevu** a má tak blíže k reprezentačním, **symbolickým** sdělením.

2/ To znamená, že je **entropičtější** a více naplňuje **referenční funkci**, respektive slouží k **zachycení abstrakcí**.

3/ Primárně umožňuje realizovat **individuální** záměr či **individuální charakteristiky** mluvčího, aniž by však na prvním místě šlo o zdůraznění statusové role mluvčího v rámci sociální skupiny.

4/ slouží k **verbalizaci významů**, které výrazně akcentují individuální roli mluvčího.

5/ závisí **na formálním vzdělání -** musí být učen - a umožňuje vyjádření **individuální odlišnosti mezi mluvčím a příjemcem.**

6/ Rozvinuté kódy **posilují pozici mluvčího**, jelikož umožňují oslovit širší publikum, respektive odlišné typy osobností.

7/ Současně ovšem **mohou být odcizenější než kódy omezené, jelikož** ***„oddělují cítění od myšlení, já od druhého, privátní mínění od role závazné povinnosti“***

KRITIKA

- **Lawton a Robinson** upozornili na skutečnost, že celá teorie nebere v úvahu **kontext jednotlivých promluv.**
- Berstein totiž implicitně předpokládá, že zvolený způsob řeči závisí pouze na mluvčím a **ignoruje situaci,** ve které se komunikuje.
- Bernstein na tuto kritiku reagoval zavedením kategorie
- **„řečových variant“** - odrážejí **způsob vyjadřování vhodný pro určitou situaci.** Jinými slovy jde o kategorii, která reflektuje nejen to, **„o čem se mluví“,** ale zvláště to **„jak se mluví“**.

DEFICITNÍ vs. DIFERENČNÍ TEORIE

- Bernstein postupně začal vnímat **jazykové kódy**, na rozdíl od **řečových variant,** jako jakási **obecná pravidla, která nejsou pozorovatelná bezprostředně.**
- Bernstein tak vlivem kritiky připustil, že omezený kód neznamená nutně omezenou mentální aktivitu a že **jednotlivé kódy nelze jednoznačně přiřadit různým sociálním vrstvám.**
- Opustil tak tzv. **deficitní komunikační teorii** a orientoval se spíše na **teorii diferenční,** která tvrdí, že **škola jako sociální instituce středních vrstev klade na žáky takové požadavky, že děti z nižších vrstev nejsou schopny využít při výuce vlastní zkušenostní obzor.**
- **Komunikace plní různé funkce v různých sociálních kontextech.**
- Oba typy kódů jsou pro mezilidskou komunikaci nezbytné.